

7

november 1982, jaargang 4

Inhoud

Ten geleide	181
<i>Prof. mr J.A. NOTA</i>	
Adoptie van - buitenlandse - kinderen	183
<i>Drs L.A.C. Bunjes</i>	
Adoptie in Nederland in het belang van - buitenlandse - kinderen?	199
Medelingen	207

Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht (*Citeertitel: FJR*)

Orgaan van de Vereniging Familie- en Jeugdrecht

Redactieraad

Mevr. Prof. mr J.C. Hudig, Prof. mr A. Pitlo, Prof. dr F. Rigaux, dr F. Vanheule, Prof. mr J. Wiarda.

Redactie

Mr J.A.C. Bartels, Mr G. Delfos, Mr A.G.J.J. Haandrikman, Mr W.C.E. Hammerstein-Schoonderwoerd, Prof. mr G.P. Hoefnagels, Prof. mr J.A. Nota, Prof. dr J.M. Pauwels, Mevr. Prof. mr M. Rood- de Boer, Mr S. Slagter, Mevr. drs C. van Wamelen, Mr C.J. van Zeben.

Medewerkers

Mevr. mr C. Bölger-Schoenmakers, Prof. mr J.E. Doek (jurisprudentie), mr E. Lukács (wetgeving), mr I. Jansen (wetgeving), mr H.J. Wegerif.

Redactie-adres

Mevr. drs C. van Wamelen, Juridische faculteit, afd. criminologie en kinderrecht H 15-10, Erasmusuniversiteit, Burg. Oudlaan 50, 3062 PA Rotterdam.

INHOUD

Ten geleide	181
Prof. mr J.A. Nota , Adoptie van - buitenlandse - kinderen	183
Drs L.A.C. Bunjes , Adoptie in Nederland in het belang van - buitenlandse - kinderen?	199
Mededelingen	207

Verschijsning: 8 afleveringen per jaar. *Abonnementsprijs*: f 65,- per jaar excl. de meerjarenband (leden van de Vereniging Familie- en Jeugdrecht en studenten 20% korting), losse nummers f 10,-, dubbelnummers f 19,-.

Nieuwe abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan. Voor het resterende gedeelte van het jaar wordt een evenredig deel van de abonnementsprijs in rekening gebracht. Nieuwe abonnementen kunnen schriftelijk of telefonisch (05700-91153) opgegeven worden. Het abonnement wordt jaarlijks in het eerste kwartaal gefactureerd. *Abonnementenadministratie*: Libresso B.V. Distributiecentrum voor boeken en tijdschriften, Staverenstraat 32015, postbus 23, 7400 GA Deventer, tel. 05700-91922. *Adreswijzigingen*: Bij wijziging van naam en/of adres verzoeken wij U de enveloppe met het juiste adres toe te zenden aan Libresso B.V., postbus 23, 7400 GA Deventer. *Beëindiging abonnement*: Abonnementen kunnen tot uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. *Betalingen*: Gebruik voor Uw betalingen bij voorkeur de te ontvangen stortingsacceptgirokaarten. Dit vergemakkelijkt de administratieve verwerking. *Advertentie-administratie*: Postbus 23, 7400 GA Deventer. Tel. 05700-91129 of 1127.

Voor België: Uitgeverij Kluwer N.V. Rechtswetenschappen, Santvoortbeeklaan 21-23, 2100 Deurne-Antwerpen, tel.: (031) 247890.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift houdt in, dat de uitgever met uitsluiting van ieder ander onherroepelijk door de auteur gemachtigd is de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2 der Auteurswet 1912 en in het K.B. van 20-6-'74 (Stb. 351) ex artikel 16b der Auteurswet 1912, te doen innen door een overeenkomstig de reglementen van de Stichting Reprorecht te Amsterdam.

Ten geleide

Dit nummer bevat de preadviezen die op de jaarvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht op 10 december a.s. besproken zullen worden. Het bestuur van de Vereniging koos een actueel onderwerp dat, ook blijkens een enquête onder de lezers van ons blad, grote belangstelling geniet: de Interlandelijke Adoptie.

Het eerste preadvies is geschreven door Prof. mr J.A. Nota. Het zal niemand verbazen dat het bestuur van de Vereniging Nota heeft gevraagd over Interlandelijke Adoptie te schrijven. Sinds zijn dissertatie (1969) geldt hij bij uitstek als een specialist. Bij zijn werk als hoogleraar Inleiding tot de Rechtswetenschap met een leeropdracht voor Jeugdrecht heeft hij altijd belangstelling voor Personen- en Familierecht aan de dag gelegd. Dit kwam tot uitdrukking in publikaties als 'Afstamming en Adoptie' in de bundel 'Jeugdrecht op een keerpunt' en het deel Personen- en Familierecht in de serie Het Nieuw Burgerlijk Recht, waarvan hij mede-auteur was.

Over adoptie is een reeks publikaties in de recente literatuur te vinden, met name dient genoemd te worden het boek 'Kinderen adopteren in Nederland' (1978), waarvan binnenkort de 2e druk verschijnt. Daarnaast had hij een aandeel in de studie 'Adoptie van kinderen uit verre landen' (onder redactie van R. Hoksbergen, 2e druk 1982),

Nota schreef veel artikelen in NJB, De Koepel, Mozaïek en Sjouw. Soms was er hierbij verband met zijn bestuurlijke werkzaamheden. Hij is thans o.a. bestuurslid van het Bureau Interlandelijke Adoptie en voorzitter van de Stichting Interlandelijke Adoptie.

Tenslotte kan niet onvermeld blijven dat de hand van Nota als rechter-plv. in de Haagse Rechtbank o.a. in diverse adoptievonnissen, waarmee de jurisprudentie is verrijkt, te herkennen is.

Het is gebruikelijk dat de Vereniging naast een jurist, ook een sociale wetenschapper als preadviseur uitnodigt.

Dit jaar was bereid gevonden als zodanig op te treden Dr R.A.C. Hoksbergen, docent aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, Instituut voor Pedagogische en Andragogische Wetenschappen. Helaas verhinderde een ernstig ongeval tijdens zijn vakantie dat hij deze taak ook daadwerkelijk op zich nam.

Het bestuur prijst zich gelukkig dat zijn eerste medewerkster Mevrouw L.A.C. Bunjes-Barones van Tuyl van Serooskerken bereid was zijn werk over te nemen. Mevrouw Bunjes studeerde Orthopedagogiek te Utrecht en is werkzaam als klinisch pedagoge bij het bovengenoemde instituut. Zij houdt zich in het bijzonder bezig met de hulpverlening aan adoptiefouders en -kinderen. Zij bereidt een dissertatie voor op het gebied van de aanpassing van buitenlandse adoptiefkinderen en verricht daartoe een longitudinaal onderzoek. In het kader daarvan publiceerde zij o.a. in 'Adoptie van kinderen uit verre landen', Arnhem 1982 en in het speciale nummer van Justitiële Verkenningen over Interlandelijke Adoptie, 1979. Zij is voorts secretaris van de beroepscommissie die het Bureau Interlandelijke Adoptie heeft ingesteld voor personen die zich door dit bureau tekort gedaan achten, en lid van de overleggroep nazorg-adoptie die vanuit de Stichting Interlandelijke Adoptie in het leven werd geroepen.

De Redactie

Programma

Jaarvergadering van de Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht in het Gebouw van de Vrije Universiteit te Amsterdam op vrijdag 10 december 1982.

- 9.45-10.15 uur Ontvangst, koffie.
- 10.15-10.45 uur *Huishoudelijke Vergadering.*
Agenda:
1. Opening
 2. ingekomen stukken en mededelingen
goedkeuring verslag jaarvergadering 1981
(FJR 1982 nr. 1)
 3. goedkeuring jaarverslag secretaris
 4. goedkeuring financieel jaaroverzicht
en begroting 1983
 5. regionale bijeenkomsten
 6. bestuurssamenstelling
Prof. dr J.M. Pauwels en Mr J.A.C. Bartels
treden af.
Voorgesteld te benoemen:
Dr P. Senaeve en Prof. mr M. van Mourik.
Ingevolge art. 11 van de Statuten kunnen
andere leden van de Vereniging kandidaat
gesteld worden voor het bestuur indien zij
worden voorgedragen door tenminste 10 leden.
 7. Rondvraag
 8. Sluiting
- 10.45-11.00 uur Koffie.
- 11.00-11.30 uur Inleiding door Mevr. drs L. Bunjes-baronesse v. Tuyll van Se-rooskerken.
Adoptie in Nederland in het belang van - buitenlandse - kin-
deren?
- 11.30-12.00 uur Inleiding door Prof. mr J.A. Nota.
Adoptie in het belang van - buitenlandse - kinderen?
- 12.00-13.30 uur Lunch.
- 13.30-14.30 uur Forumdiscussie o.l.v. Mr F.B. Keulen.
Forumleden naast de beide preadviseurs: Mevr. Mr E.A. Haars,
Mr A.G.J.J. Haandrikman, Drs U. Stibane en Mr J.Th.N. v.d.
Voorde
- 14.30-14.45 uur Thee.
- 14.45-16.30 uur Plenaire discussie.
- 16.30-17.30 uur Borrel.

Adoptie van – buitenlandse – kinderen

Inleiding

De wedergeboorte van het rechtsinstituut adoptie in Nederland verliep moeizaam en de eerste jaren waren niet vrij van kinderziekten. Inmiddels is er heel wat aan gedokterd en het kind is reeds enkele jaren meerderjarig. Is het nu ook rijp en volwassen?

De groei was zeker opvallend. In het eerste decennium kenden wij minder dan duizend adopties per jaar en wel van vrijwel uitsluitend Nederlandse kinderen. In het tweede decennium werd de duizend per jaar overschreden en kwamen de buitenlandse kinderen in de meerderheid. Nu, in het derde decennium, werd in 1980 bijna de tweeduizend bereikt, waarvan ruim honderd stiefkinderen, ongeveer tweehonderd voogdijkinderen en minder dan honderd Nederlandse afstandskinderen.¹ Meer dan 15 000 Nederlandse kinderen werden hier geadopteerd (stiefkinderen niet meegeteld). Het aantal uit het buitenland afkomstige kinderen dat nu al meer dan 10 000 bedraagt stijgt jaarlijks met meer dan duizend, in 1980 bijna 1500. De publieke aandacht richt zich dan ook vooral op de interlandelijke adoptie.

Nederland behoort tot de landen waar adoptie, nu met name van buitenlandse kinderen, meer populair is dan in vele andere landen. Alleen in Zweden liggen de aantallen hoger, in België wat lager, dan volgt Denemarken en wellicht Frankrijk.² Hoe zou men dit kunnen verklaren? Het percentage onvrijwillig kinderlozen zal in ons land niet groter zijn dan elders. Een groot deel van hen toont ook geen animo om te adopteren. Ook wordt uit studies duidelijk dat voor vele gehuwden 'Kiezen voor kinderen' niet meer zo op de voorgrond staat.³ Als deze tendens, die onmiskenbaar is, doorzet zullen ook wel de aanvragen voor buitenlandse adoptie afnemen. Opmerkelijk is nu al dat door deze en andere oorzaken – de kosten zijn tot f 10 000 per kind gestegen – de aantallen aanvragers afnemen. De terugtrekkingen zijn ook verrassend gestegen (1000 in 1980, 700 in 1981).

Het is dus bepaald niet uitgesloten dat over enkele jaren de plaatsingen en aanmeldingen elkaar in evenwicht zullen houden. Onverwachte veranderingen in het aantal kinderen dat aankomt zijn intussen meer regel dan uitzondering zodat over de toekomst om meer dan één reden weinig is te voorspellen.

Ongeveer dertig procent van de aanvragers heeft biologisch eigen kinderen en achttien procent heeft reeds een of meer adoptiefkinderen, zodat nog ruim de helft van de aanvragers werkelijk kinderloos is.⁴ Deze verkeren nog in het nadeel, omdat het belang van een reeds geplaatst kind de bemiddelaars ertoe brengt de bijplaatsingen voorrang te geven, zodat deze 24% betroffen in 1978. Onder de aanvragers overwegen de hogere sociaal-economische beroepen al is er een lichte kentering. Verder valt op dat gereformeerden over- en rooms-katholieken ondervertegenwoordigd zijn.⁵ Het laatste is niet simpel te verklaren, deze ondervertegenwoordiging

1. Zie de jaarverslagen van de Directie Kinderbescherming die tot 1981 zijn verschenen.

2. Zie o.a. de opgaven van International Social Service.

3. Zie R. Veenhoven en E. van der Wolk (red.) *Kiezen voor Kinderen?* Assen/Amsterdam 1977.

4. Zie M.R. Duintjes-Kleyn in *Adoptie van Buitenlandse Kinderen*, Justitiële Verkenningen 4, 1979.

5. Zie B. Baarda in R. Hoksbergen (red.) *Adoptie van kinderen uit verre landen*, Arnhem 1979.

deed zich al voor in de tijd dat er vrijwel alleen Nederlandse kinderen werden geadopteerd.⁶

Een belangrijk element bij de motivatie om te willen adopteren zal zijn de mening dat ouderschap bijdraagt tot levensvervulling en levensvreugde.⁷ Soortgelijke gedachten brengen mensen tot trouwen.

Nu is bekend dat in onze tijd en cultuur sprake is van een zeker romantisch waarden, soms overwaarderen van de liefde en de man-vrouw relatie. Een overmaat aan verwachtingen en een evenredig tekort aan realisme vormt een bedreiging voor huwelijk of samenleving 'als ware men gehuwd'. Hetzelfde geldt voor het adopteren. Het zonder kennis van zaken idealiseren van de adoptie vormt een bedreiging voor het welslagen van een individuele adoptie.

In groter verband kan idealiseren er toe leiden dat schaduwzijden miskend worden, adoptieresultaten te rooskleurig voorgesteld, de risico's onderschat.

In deze sfeer passen opvattingen als daar zijn:

- onderzoek naar geschiktheid van aspirant-adoptief-ouders is onnodig en onwenselijk, andere ouders krijgen ook kinderen zonder test, het onderzoek is een ontoelaatbare inbreuk op de privacy van het gezin en de vrijheid van iedereen om zelf de gezinsgrootte te bepalen;
- de richtlijnen van de Nederlandse overheid zijn een onnodige belemmering voor het levensgeluk van talloze kinderen in ontwikkelingslanden. Waarom zou iemand van 46 jaar als ouder minder geschikt zijn? Waarom kan een kind van 12 jaar niet worden toegelaten zoals in de Verenigde Staten toch ook met succes gebeurt? Nederlandse afstandsnormen passen absoluut niet in dergelijke landen. Wie heeft toch die export van onze morele opvattingen verzonnen? De wachttijden van drie jaar of langer brengen iemand er toe zonder zgn. beginsel toestemming een kind naar Nederland te halen.⁸
- invoering van een vergunningstelsel zou de bureaucratie die nu al de adoptie verziekt nog doen toenemen. De verhalen van zwarte en grijze markt voor kinderen berusten op sensatie van de boulevardpers;
- er wordt door sommige officiële instanties en verenigingen gelasterd over het goede werk van zelfdoeners en kleinere instellingen die alleen maar in een kwaad daglicht worden gesteld omdat zij wel snel weten te werken;
- het zoeken van geschikte ouders voor een bepaald kind, de zgn. matching is onnodig en werkt vertragend, mede daarom is professioneel werk onnodig. Vrijwilligers met ervaring zijn veel beter;
- de tegenstanders van adoptie vind je vooral onder 2 groepen. Aan de ene kant conservatieven die alle nieuwigheden afwijzen en angst hebben voor overbevolking en voor toename van het aantal gekleurde mensen in Nederland. Aan de andere kant ontwikkelingshulp-fanatici, die spreken over 'weghalen' van kinderen, die hun principes belangrijker vinden dan leven en geluk van kinderen, voor wie structuren en culturen prevaleren boven mensen.

Soortgelijke ideeën leven ook in ons land maar het zijn randverschijnselen. Het parlement reageert wel kritisch op het beleid van het Ministerie, maar volgt veelal het meer genuanceerde oordeel van de grotere bemiddelende instellingen en verenigingen. Het Bureau Interlandelijke Adoptie en de Verenigingen Wereldkinderen en NVP (Ned. Ver. voor Pleeggezinnen) zijn zo duidelijk op één lijn gekomen dat zij naar binnenkort is te verwachten, tot fusie zullen overgaan. Dit betekent niet dat binnen deze grote groep professionele werkers, bestuursleden en andere vrijwilligers

6. Zie J.A. Nota *De adoptie* Deventer, 1970.

7. Zie onderzoek vermeld in J.A. Nota: *Kinderen adopteren in Nederland*, Alphen a/d Rijn, 1982.

8. Zie Nieuwsbrief BIA 1982 no. 19,20.

een volledige gelijkheid van gedachten bestaat. Wel is het zo dat allen genuanceerde opvattingen hebben die samenwerking mogelijk maken. Binnen de grote verenigingen duiken wel eens voorstanders op van de bovengenoemde onkritische benadering die naar het 'child hunting' neigt, maar zij zien dat deze door de verenigingen zelf worden gecorrigeerd. Bij de kleinere instellingen duurt het vermoedelijk veel langer voordat verantwoorde inzichten en daaruit voortvloeiende werkwijzen worden bereikt.

Een alles behalve onkritische visie op interlandelijke adoptie treffen wij in ons land ook aan. Het heeft geen zin hier opvattingen te bespreken die duidelijk berusten op vooroordelen. Ik merk slechts op dat zelfs in officiële staatscommissies zulke geluiden niet ontbraken. Men schroomt soms niet gekleurde adoptiefkinderen gelijk te stellen met minderheidsgroepen als Ambonnezen of Surinamers. Het dan onvermijdelijk ongenueanceerd volgende relaas over discriminatie wordt afdoende behandeld in de discussie Temmink-Bovenkerk in het boek 'Opgroeïende adoptiefkinderen'.⁹

Serieuze aandacht verdienen de bezwaren en kritische kanttekeningen in publicaties van meer ter zake kundigen ook al verschijnen zij onder sensationele titels als 'Kinderen op de Schopstoel'.¹⁰ Belangrijk is de discussie over de vraag in welke gevallen en onder welke omstandigheden interlandelijke adoptie aanvaardbaar is. Vaak wordt gesteld: als er geen andere aanvaardbare oplossing in het eigen land is. Het betreft hier vrijwel steeds een kind dat 'socially handicapped' is. Zulke kinderen moeten volgens het 5de principe van de Verklaring van de Rechten van het Kind een speciale aangepaste zorg en behandeling hebben. In de meeste gevallen zal dit betekenen dat een kind dat een gezinsleven mist, daarop recht heeft en niet tot een onnodig internaatsverblijf zonder uitzicht dient te worden veroordeeld. Het ontwerp richtlijnen voor interlandelijke adoptie behorend bij de ontwerp-Verklaring van ECOSOC over de sociale en wettelijke principes betreffende adoptie en pleeggezinplaatsing¹¹ stelt dan ook in art. 3 dat men 'shall consider all alternatives for permanent family care within the child's own country' 'before any plans are considered for a child to be adopted by foreigners'. Terecht wordt hier geëist dat een alternatief een blijvend gezinsleven mogelijk moet maken.

Er zijn deskundigen die zich zorgen maken dat 'de mate van feitelijke nood waarin kinderen verkeren, niet bepaalt of adoptieplaatsingen in buitenlandse gezinnen mogelijk zijn; deze plaatsingen zijn volledig afhankelijk van de politiek, de cultuur en de religie'.¹² Wij hebben dit in Bangladesh gezien. Vaak speelt ook nationaal zelfbewustzijn een - overigens begrijpelijke - rol. Valse geruchten over slechte behandeling van adoptiefkinderen komen ook voor. Intussen maakt dit wel duidelijk dat iedere misstap op het werkgebied van de interlandelijke adoptie aanleiding kan zijn tot politieke reacties die er toe kunnen leiden ongeacht de belangen van de kinderen alle interlandelijke adoptie te verbieden. Daarom is paradoxaal genoeg de ongeremde bevordering van 'child hunting' de kortste weg om ook een verantwoorde werkwijze onmogelijk te maken.

Bij de bekende instellingen is men het er over eens dat in de zgn. donorlanden kinderhulpprogramma's gesteund moeten worden. Vaak gebeurt dit ook door instel-

9. René Hoksbergen, Hans Walenkamp: *Opgroeïende adoptiefkinderen*, Deventer 1980.

10. Miek de Langen: *Kinderen op de schopstoel*, Oratie Alphen a/d Rijn, 1976. Dez. 'Voorwaarden voor interlandelijke adoptie' in FJR 1979, 3 p. 71 e.v. Raad voor het Jeugdbeleid 'Kinderen door de achterdeur' Problematische aspecten bij interlandelijke adoptie, Amsterdam 1982.

11. Draft declaration on social and legal principles relating to adoption and foster placement of children nationally and internationally: Report of the Economic and Social Council, United Nations 8 september 1980.

12. Drs Jan van Deth: 'Interlandelijke adoptie en de derde wereld' in Justitiële Verkenningen, 1979, 4 p. 46.

lingen of internaten te financieren die naast interlandelijke adoptie ook andere activiteiten bedrijven die ten goede komen aan kinderen die in het land zelf blijven. Ik acht het dan ook wat scherp-slijperig om bij deze hulpverlening te eisen dat iedere relatie met adoptie ontbreekt. Ieder kind zoveel mogelijk de geëigende hulp verschaffen maakt een dergelijk dogmatisme overbodig. Daarbij zal men zich moeten realiseren dat men geen Nederlandse maatstaven zal kunnen aanleggen bij de beoordeling van wat ter plaatse als adoption-fee wordt gewenst of juist buiten adoptie om wordt gevraagd. Daarmee wil niet gezegd zijn dat men alles in het land van herkomst kritiekloos zou moeten aanvaarden: corruptie is onaanvaardbaar, maar ook zijn er soms cultuurelementen die in strijd zijn met essentiële rechten van het kind zoals het doden van tweelingen of kinderen waarvan de moeder in het kraambed sterft. Zij verdienen bestrijding zoals weduweverbranding in het verleden en besnijdenis van meisjes nu. Onaanvaardbaar is ook het afstaan van kinderen om louter materiële redenen zoals zeker nog gebeurt. Een voorbeeld uit Indonesië 'Voorts accepteert Nedindo... en kindertjes uit arme gezinnen waar meer monden zijn dan men kan voeden'.¹³ Weinig gelukkige trekken van een inheemse cultuur zoals het afwijzen van onwettig geboren of gehandicapte kinderen of halfbloeden kunnen wel de interlandelijke adoptie voor het kind tot een redding maken. Soms wordt gesteld dat interlandelijke adoptie afgewezen moet worden vanuit een oogpunt van ontwikkelingshulp of als vorm van ontwikkelingshulp.

Nu is de interlandelijke adoptie bij mijn weten nooit verdedigd als ontwikkelingshulp. Op te merken valt wel dat vondelingen en verwaarloosde kinderen die niet goed worden opgevangen een land veel problemen tot in volgende generaties kunnen geven.

Het vertrek van kinderen naar het buitenland kan vertragend werken voor het ontstaan van geschikte eigen opvangmogelijkheden zoals inheemse adoptie. Dat is zeker een punt dat in het oog moet worden gehouden en waaraan in een aantal landen ook al wordt gewerkt zodat in de toekomst meer kinderen in eigen land kunnen blijven.

De stellingname in het recente rapport van de Raad voor het Jeugdbeleid 'Kinderen door de achterdeur' kennelijk geïnspireerd, zo niet geredigeerd door één van de leden, kan niet anders dan eenzijdig worden genoemd. Het bevat ook onbewezen of onjuiste beweringen. Zo heeft minister de Ruiter wel degelijk gemotiveerd uiteengezet waarom ondertekening van het Verdrag van Straatsburg voor ons land wenselijk is.¹⁴ Eenzijdig acht ik het noemen van het Engels onderzoek van Mia Kelmer Pringle zonder te vermelden dat de uitkomst voor de adoptiefkinderen zeer gunstig was. In dit verband wordt in het rapport ook over identiteitsgevoel van adoptiefkinderen gesproken. Over identiteit en zelfgevoel bij oudere kinderen na interlandelijke adoptie in Engeland is onderzoek in recente publikaties vermeld. Ook hier weer gunstige uitkomsten, die het rapport niet noemt.¹⁵ Op de adviezen uit dit rapport kom ik later terug.

Sociale desiderata

De procedure die uiteindelijk kan leiden tot de plaatsing van een adoptiefkind uit het buitenland, begint in ons land met aanmelding bij het Ministerie van Justitie. Voor een Nederlands afstandskind hebben een aantal Raden voor de Kinderbescherming kleine wachtlijsten. De getallen zijn te klein om dit te centraliseren. De

13. S.Ch. Gideonse-Haberkorn: *'Adoptie van kinderen uit Indonesië'* in Just. Verk. 4, 1979 p. 54.

14. Rapport blz. 21. Zie de mondelinge behandeling van wetsontwerp 14 824 op 24 april 1979 blz. 4653 Handelingen Tweede Kamer.

15. Zie Bagley in de literatuurlijst.

centrale aanmelding geeft de overheid een goed overzicht van de vraag en maakt het mogelijk de onderlinge volgorde vast te stellen. In dit *register* kan worden aangetekend of een zgn. beginseltoestemming is verstrekt en of een kind is opgenomen.

Het wil mij voorkomen dat het aantekenen van de bemiddelende instantie mogelijk nog tot het terrein van Justitie behoort doch niet het stadium van de bemiddeling en verdere details. Het overheidsregister is m.i. op bepaalde punten althans openbaar. Zo dient voor belanghebbenden zoals bemiddelende instellingen steeds duidelijk te zijn hoeveel gezinnen wachten op gezinsonderzoek, hoeveel gezinnen een beginseltoestemming (verklaring van geen bezwaar) hebben ontvangen, welke instelling bemiddelt en wanneer een kind is opgenomen. In dit register dient ook adoptie te worden aangetekend zodat activiteiten door de Raden kunnen worden ondernomen wanneer die uitblijft. De bemiddelende instellingen zullen, voorzover zij voorlichting bedrijven, moeten kunnen beschikken over alle adresmateriaal.

De Kamer, geïnspireerd door deze instellingen vroeg de Staatssecretaris een Centraal Orgaan in het leven te roepen (geen overheidslichaam) dat in de toekomst de minister zou adviseren, een overlegplatform zou vormen voor bemiddelende instellingen met vergunning en voorlichting zou verzorgen aan aspirant adoptieouders. Ook zou tot de taak behoren het centraal registreren van verzoeken om een beginseltoestemming en het centraal beheren van de wachtlijst van aspirant adoptiefouders. De toenmalige staatssecretaris stond positief tegenover eventuele initiatieven van de organisaties in die richting. Zij had slechts moeite met de laatste taak. Als de overheid voor zelfdoeners enigerlei contact met een bemiddelende instelling verplicht gaat stellen ligt het ook voor de hand dat de overheid (ook) zelf hiervan aantekening houdt.

De voorlichting is in de vorm van oriënteringsbijeenkomsten door een aantal instellingen opgezet en werd door Justitie gesubsidieerd. Men stelt zich voor dit nu aan een centraal orgaan toe te vertrouwen. Ik vraag mij af of het mogelijk zal zijn gezamenlijke activiteiten te ondernemen met een aantal zó in alle opzichten verschillende instellingen. De gedachten die hierover nu worden geuit, zijn al niet van wantrouwen gespeend. De voorlichting, ook door middel van boeken en brochures is intussen van groot belang om een realistische keuze mogelijk te maken. Het zou inderdaad ook nuttig zijn te onderzoeken zoals de Raad voor het Jeugdbeleid suggereert welke invloed de voorlichting heeft op het terugtrekken. De organisatie van oriënteringsbijeenkomsten wordt tot heden bevredigend door vrijwilligers georganiseerd. De eigenlijke informatie wordt mede door professionele betrokkenen verzorgd. De Raden dienen hierbij nauw betrokken te blijven eenzijdig om over eigen werk informatie te geven, anderzijds om zelf op de hoogte te blijven.

Het gezinsonderzoek door de Raden roept terecht enige wrevel op. Hoewel reeds meer dan tien jaar wordt aangedrongen op het scheppen van speciale adoptieafdelingen op de Raden is dit nog lang niet overal gerealiseerd. Dit heeft tot gevolg dat het werk soms wordt gedaan door ondeskundige personen die de aspirant adoptiefouders niet voldoende inzicht kunnen geven in de konsekventies van hun verzoek en hun speciale wensen. De Kamer heeft in de bekende motie Van Dam de staf gebroken over de meer dan twee en half jaar die de mensen moeten wachten op hun beginseltoestemming (waarna nog een achttal maanden bemiddeling volgt). De Kamer eiste onderzoek binnen 6 maanden. M.i. was dit te veel gevraagd. De staatssecretaris heeft toegezegd onderzoek binnen één jaar te bevorderen. Maar de onderzoeken van 1979 zullen dit jaar(!) worden afgerond. Nu zal er wel een beroep op gebrek aan middelen worden gedaan wanneer op meer personeel wordt aangedrongen. Het is m.i. niet onredelijk nu een aantal van wellicht 20% geen gebruik maakt van de beginseltoestemming aan de onderzochte echtparen een bijdrage in de kosten op te leggen volgens het profijtbeginsel. Pogingen het onderzoek te bekorten hebben niet veel opgeleverd. Soms is het onderzoek onkritisch. Elders gaf ik

voorbeelden van merkwaardige goedkeuringen. Daaraan kan ik een aantal toevoegen. Vooral op medisch gebied worden de merkwaardigste adviezen gegeven. Men schrikt er niet voor terug, mensen met ongeneeslijke ziekten, of ernstig gehandicapten door te laten. Ik ben ervan overtuigd dat men zich onvoldoende realiseert dat de kinderen in allerlei opzichten, ook psychisch de weerslag daarvan zullen onder vinden. Ook het BIA waaraan wel verweten wordt een zgn. tweede zeef te hanteren, is m.i. te weinig kritisch t.a.v. ziekte, al wordt er zeker met behulp van medische adviseurs veel aandacht aan besteed.

In een bekend geval (blindheid en m.s.) legde onlangs de Staatssecretaris een positief advies van de Raad naast zich neer. Juist om uiteenlopend beleid van de Raden te korrigeren is het nodig dat Justitie kan afwijken van de adviezen bij het geven van de *beginseltoestemming*. Er zijn ook gevallen bekend van goedkeuring na negatief advies van de Raad. Daarmee zal men zéér voorzichtig moeten zijn. Er is gesuggereerd zo'n geval eerst voor intern advies voor te leggen aan de Commissie Buitenlandse Pleegkinderen die als een soort beroepsinstantie vóór de afwijzing fungeert. Dat zou de eenheid van beleid bevorderen.

De veel besproken tweede zeef blijkt neer te komen op een zeer gering aantal gevallen waarin *bemiddeling* door het BIA wordt geweigerd. Een deel ervan is te verklaren doordat de wensen van het echtpaar niet stroken met de zgn. aandachtspunten, nog eens vermeld in BIA Nieuwsbrief 19 van april 1982. Eén daarvan betreft een minimaal leeftijdsverschil met reeds aanwezige kinderen. Dit standpunt wordt bij gelijke sexe gesteund door ervaringen bij onderzoek in pleeggezinnen opgedaan, zoals Junger-Tas constateert.¹⁶ Dat het BIA speciaal aandacht geeft aan de flexibiliteit van reeds lang gehuwde personen vindt steun in het onderzoek van J. Halbertsma.¹⁷ Aan de andere kant vraagt men een huwelijksduur van twee jaar. Deze aandachtspunten vallen deels samen met de selectiecriteria van het rapport Boeke, deels betreffen zij de zgn. matching, dus niet een afkeuring na goedkeuring. Dit laatste kan wel gebeuren bij verandering van omstandigheden, zoals ziekte, vertrek naar het buitenland, nieuw gebleken bijzondere wensen of problemen in het gezin. Terecht wil men dan ook de beginseltoestemming aan een geldigheidsduur binden, waarna de Raad in een aanvullend onderzoek de basis voor een nieuwe verklaring kan onderzoeken. Ik acht het juist dat echtparen die medische behandelingen van kinderen om principiële redenen weigeren zonder meer worden afgewezen.

Er zijn gevallen bekend dat instellingen reeds bemiddeling voor de plaatsing van een kind verlenen vóórdat de zgn. beginseltoestemming is verleend. Dat is onjuist en dient bij invoering van het vergunningstelsel te worden verboden. Van veel belang is dan ook een voldoende gevarieerde en ruime 'voorraad' 'goedgekeurde' gezinnen waaruit de bemiddelaars kunnen putten. Als het Ministerie zou zorgen voor een afhandeling door de Raad één jaar na de aanmelding dan zou momenteel het kind geplaatst kunnen worden 20 maanden na aanmelding.

Nu de subsidie van het BIA is beëindigd en het Arob-beroep afgewezen blijft nog over de subsidie voor voorlichtingsactiviteiten en de vraag of de subsidiëring van de bemiddeling niet moet terugkeren na de invoering van een vergunningstelsel voor bemiddelaars. Zonder subsidie worden de instellingen volkomen afhankelijk van de gelden verkregen door bemiddeling. Ik acht subsidie wenselijk van het professionele personeel. In de kinderbescherming wordt het aantal te verzorgen kinderen als norm gehanteerd. Personeel zou op basis van het aantal bemiddelingen in het afgelopen jaar voor subsidie in aanmerking kunnen komen.

Een duidelijk achtergebleven terrein vormt de *nazorg*. Vaak wordt vanuit het bui-

16. J. Junger-Tas: *Pleeggezinplaatsingen: een overzicht*. Jeugdbescherming en Onderzoek 1981 blz. 18.

17. J. Halbertsma: *Adoptiegezinnen in Nederland* Simawo Den Haag 1977.

tenland gevraagd om een follow-up rapport, een foto en een afschrift van het Nederlandse adoptievonnis. Bij het BIA was het ook allang gebruik om enige tijd na aankomst van het kind contact op te nemen met het gezin. Vooral in die - vele - gevallen waarin de ouders niet zelf naar het buitenland reizen ligt dit voor de hand. Er zijn dan ter voorbereiding van de overkomst informatieve groepsgesprekken, vaak ook individuele contacten geweest die na de plaatsing worden afgerond. Ook was er vaak contact over gerezen problemen. Toch heeft het vele werk en de soms lange afstanden helaas verhinderd dat er systematisch aan nazorg werd gedaan. Van de kant van de Verenigingen werd voor en na de plaatsing zeer goed werk verricht in gespreksgroepen en contacten met gastgezinnen die reeds eerder een kind opnamen.

Sinds augustus 1981 heeft de Stichting Interlandelijke Adoptie (SIA) een ervaren maatschappelijk werkster in dienst die alleen nazorgwerk doet. Haar werk omvat het in kaart brengen van de instellingen die al ervaring hebben met nazorg aan adoptiefouders en kinderen, het verwijzen van gezinnen naar passende hulpinstanties, het bezoeken van gezinnen om eventuele problemen te leren kennen en het inventariseren van knelpunten, zodat er ook bij de bemiddeling en plaatsing rekening mee kan worden gehouden. Haar inzet heeft reeds geleid tot contacten in een overleggroep nazorg.

Bij de grote aantallen kinderen die worden opgenomen is een aantal mislukte plaatsingen onvermijdelijk. Eigenlijk is het aantal echt vastgelopen plaatsingen zeer laag als men in aanmerking neemt dat een groot aantal kinderen ouder dan 2 jaar is (40%) die soms een levensgeschiedenis vol trauma's achter de rug hebben waarbij dan nog de overplaatsing komt in een geheel andere cultuur.

Opmerkelijk is dat vastgelopen plaatsingen aan het licht komen vóór het eerste jaar om is. Evenzeer dat vanaf het begin of na 3 maanden sprake is van negatieve gevoelens van de pleegmoeder.¹⁸ Een snel onderzoek en zo nodig overplaatsing zal het kind het minst schaden. Thans gebeurt dit soms door het BIA soms door de Raad. Goede samenwerking is onmisbaar en het is vreemd dat soms buiten medeweten van de plaatsende instantie wordt gehandeld. Een symptoom van de nog gebrekkige nazorg. Meer onderzoek zal nodig zijn om het beleid te kunnen bijstellen. Onduidelijk is nog of het een juiste politiek is de oudere soms problematische kinderen te plaatsen bij ouders met kinderen. In dit verband noem ik het onderzoek van Junger-Tas naar resultaten van pleeggezinplaatsingen:¹⁸ Ongunstig waren de resultaten in gezinnen met eigen jonge kinderen onder 5 jaar. Gunstig daarentegen de ervaringen met pleeggezinouders boven 35 jaar en kinderloze pleegouders. Ik acht het van belang met dit gegeven bij plaatsing ook van adoptiekinderen rekening te houden. Terecht wil het BIA liever niet boven eigen kinderen plaatsen. Ook kinderloze echtparen die op andere wijze ervaring hebben opgedaan met kinderen komen m.i. in aanmerking voor oudere kinderen.

Over adoptieresultaten in Nederland zal mijn collega-inleider wel het nodige zeggen. Ik vat hier samen, met een enkele aanvulling, wat ik eerder over adoptieresultaten elders schreef.¹⁹

Ouder buitenlands onderzoek in verschillende landen bracht naar voren, dat adopties in driekwart van de gevallen succesvol verliepen en slechts in een 15% mislukten. Intussen is de kennis vermeerderd en de voorbereiding belangrijk verbeterd. Ook voor oudere kinderen zijn de resultaten gunstig zoals bleek uit onderzoek van Kaduskin (1970) in de Verenigde Staten en Bohman (1970) in Zweden. Vooral van

18. L.A.C. Bunjes-Barones van Tuyll van Serooskerken: 'Adoptie - Hoe moeilijk het kan zijn' in Just. Verkenningen 1979, 4 blz. 87.

19. Zie J.A. Nota in *Vijf en Zeventig Jaar Kinderwetten* Zwolle 1980.

belang is het longitudinaal onderzoek, in Engeland gedaan naar alle kinderen in een bepaalde week in Engeland geboren, door Seglow, Kellmer-Pringle en Wedge (1972). De geadopteerde kinderen bleken er gunstig uit te springen vergeleken met het gemiddelde. Adoptiefkinderen waren wat oververtegenwoordigd bij kinderen die in Amerika wegens aanpassingsproblemen worden aangemeld bij psychiaters (Humphrey en Ounsted 1963). Vooral acting-out gedrag kwam naar voren.

Naast ongunstige ervaringen in de vroege jeugd, een minder goede aanpak van de adoptiefouders, moet als verklarende factor ook de *erfelijke* aanleg worden genoemd. Wetenschappelijke onderzoekers dienen zich los te maken van het populair of impopulair zijn van verklaringen. Aanleg wordt thans door velen alleen geduld als (mede)verklarende factor bij homofilie, niet bij intelligentie of crimineel of ander gedrag. Een goed adoptiefgezin, dus een goed opvoedingsmilieu, blijkt van invloed op de ontwikkeling van de 'intelligentie' van het kind. Indien men intelligentietesten weer opnieuw afneemt na een aantal jaren dan blijken kinderen in goede adoptiefgezinnen vooruit gegaan te zijn in de scores (Wittenborn 1957). Ook Schwartz en Clonen (1975) bevestigen dit na een longitudinale studie van 15 jaar. Opmerkelijk is ook dat in Engeland adoptiefkinderen oververtegenwoordigd zijn onder universiteitsstudenten en zelfs ook onder de besten (Bagley 1973). Men vond evenwel in Amerika grotere correlatie met de 'intelligentie' van de biologische ouders dan met die van de adoptiefouders.

Het is hier niet de plaats uitgebreid in te gaan op vragen van erfelijkheid. Mijn indruk uit de literatuur is wel dat de invloed ervan veelal onderschat wordt. Interessant zijn de onderzoeken naar eenëiige tweelingen die gescheiden zijn opgegroeid en frappante overeenkomsten in gedrag vertonen. De psychiater L. Heston die zeer recent in Minnesota erfelijkheid van geestesstoornissen bij geadopteerde kinderen onderzocht aan de hand van identieke tweelingen, door twee verschillende ouderparen opgevoed, concludeert dat hij verrassende overeenkomsten vond bij verschijnselen als depressies en fobieën waarvan hij had gedacht dat deze meer milieubepaald waren. Het thans nog lopende onderzoek te Minnesota bevestigt ook de onderzoeken van Eysenck en anderen die wezen op grote invloed van erfelijkheid bij 'intelligentie' gemeten d.m.v. tests. Zo ook de vroegere Leidse hoogleraar sociale wetenschappen (o.a. gedragsgenetica) Jaspars (1976), op grond van Amerikaanse en Deense studies. Hetzelfde betoogt Robert Plomin van Colorado in 1982, (Institute for Behavioral Genetics). Hij vond ook bij tweelingen onderzoek en onderzoek van honderden adoptiefkinderen en hun ouders (biologische en adoptief) dat verlegenheid in tegenstelling tot bijv. agressiviteit voor een groot deel genetisch is bepaald.²⁰ De psychiater Robert Cloninger onderzoekt een grote groep adoptiefkinderen in Zweden. Hij vond dat nakomelingen van zeer ernstig alcoholische ouders ook 2 x zoveel kans hebben alcoholist te worden.²⁰ Voor de praktijk is vooral bij Nederlandse kinderen, ook bij voogdijkinderen, de vraag naar erfelijke ziekten en eigenschappen van belang. Vragen als wenselijkheid van tegemoetkomen aan het verlangen *kennis te maken met de oorspronkelijke ouders* zijn niet alleen maar wel vooral bij binnenlandse adopties van belang. Ook in de angelsaksische landen is men teruggekomen van de ijzeren wet van geheimhouding. Triseliotis onderzocht 70 gevallen van Schotse geadopteerden die hun afkomst wilden weten. Hij constateerde dat het verlangen naar ontmoeting met de oorspronkelijke ouders vooral voorkwam bij personen die geen bevredigende relatie met de adoptiefouders hadden. Toch is hiermee deze zaak niet af te doen. De Amerikanen Sorosky, Baran en Pannor hebben in hun boek 'The Adoption Triangle' (1978) bijzondere aandacht besteed aan wat Erikson noemde de psychohistorische component van het identiteitsproces, de band met het verleden. In de Verenigde Staten is men enigszins

20. Zie NRC 12-8-1982.

teruggekomen van de volledige geheimhouding die de drie partijen ouders, kind en adoptiefouders moest beschermen. Er zijn echter nogal eens geadopteerden die op volwassen leeftijd meer van hun afkomst willen weten, onderzoek doen naar hun ouders en zelfs ontmoetingen tot stand brengen. De auteurs raden zoets af vóór de volwassenheid omdat dit in de puberteit bijv. problemen kan geven in het hele adoptiegezin en bij de jongere zelf.

Zij beschrijven vele ontmoetingen tussen oudere adoptiekinderen en hun biologische moeders, vaders en broers of zusters. Sommige geadopteerden volstaan met een enkel gesprek, anderen krijgen echt een relatie met hun bloedverwanten. De verhouding met de adoptiefouders werd vaak eerder beter dan slechter na aanvankelijke onrust bij vooral de adoptiefouders. Onzekerheid bij kind en oorspronkelijke ouders werd door het contact weggenomen. Het 'kind' kreeg eindelijk te horen wat de redenen waren geweest dat er van hem of haar afstand was gedaan en de ouders, vooral de moeders konden na vele jaren hun soms opgekropte schuldgevoelens ten opzichte van hun kind uiten en te weten komen, wat er van hun kind geworden was. Velen ontdekten treffende gelijkenis bij hun ouders. Een aantal geadopteerden heeft een sterke behoefte aan bloedverwanten. Zij zijn daarom dan ook blij met een eigen kind, hun eerste echte bloedverwant. Meer kennis van het verleden kan bovendien angst wegnemen, ook voor erfelijke ziekten.

Het lijkt mij wenselijk in Nederland in gevallen die zich daarvoor lenen, zowel bij landelijke als interlandelijke adoptie meer openheid te betrachten en bijv. uitwisseling van foto's, brieven e.d. via de bemiddelende instelling toe te staan.

Bij *interlandelijke* adoptie liggen de vragen van aanpassing, identiteitsontwikkeling en contacten met ouders uiteraard weer anders. Een follow-up studie van Koreaanse kinderen in de Verenigde Staten door Dong Soo Kim in *Children Today* 1977 is ook voor Nederland van belang, temeer daar het kinderen betrof van 12 tot 17 jaar, een leeftijd waarop sommigen in ons land allerlei problemen verwachten. Zij kunnen gerust zijn want de uitkomsten van dit onderzoek zijn zeer positief. De kinderen hadden zich goed aangepast, de groep zeer jong geplaatsten in een aantal opzichten het beste. Van een typisch Koreaanse identiteit bleef vrijwel niets over ook niet bij de ouderen, die als schoolkind in Amerika kwamen. Zij beleefden zichzelf als (Koreaans-)Amerikanen. De gezinnen die open waren in hun communicatie en toch leidinggevend, niet te toegevend, bleken het succesvolste. De beste gezinnen accepteerden Koreaanse trekken en uiterlijk en hielpen het kind zo een eigen toch ook enigszins Koreaanse identiteit opbouwen zonder zelf die trekken te stimuleren. Dat stimuleren werkte niet gunstig. Opvallend is ook dat de ouder geplaatsten het goed deden. Over aanpassing en identiteit van kinderen uit het buitenland en van ander 'ras' vinden wij ook gegevens bij 2 studies van Bagley en Young (1979). De ontwikkeling van eigen identiteit bij een adoptief kind in de puberteit en later heeft een speciaal karakter omdat het daarbij moet inbouwen de afkomst en de adoptiefstatus. Er wordt ook bijv. in regeringsstukken betreffende het te vordering leggen en de grootouderadoptie te snel van uitgegaan dat dit verwerken tot een crisis kan leiden.

De genoemde auteurs komen echter op grond van onderzoek, ook van anderen, tot de conclusie dat er geen sprake is van een algemene, in de puberteit bestaande identiteitscrisis. Zij onderzochten een veertigtal gezinnen in Engeland met een adoptiefkind uit Hong Kong een twaalfal jaren na de adoptie. De veertig meisjes thans tussen 12 en 18 jaar oud bleken geheel Engels. Hun schoolprestaties waren goed. Interesse voor China voorzover aanwezig was meer intellectueel. Sommigen toonden belangstelling later als verpleegster of maatschappelijk werkster tijdelijk wellicht in Hong Kong te gaan werken. Er waren weinig identiteitsproblemen. Het zelfrespect bij een test bleek hoger dan bij een controlegroep van 80 anderen.

Er is weinig reden bij de buitenlandse kinderen in bijzondere mate minder gunstige

erfelijke invloeden te verwachten. Anders dan bij de binnenlandse adopties in Denemarken en Zweden, die boven werden vermeld, lijkt het mij dat meer sociaal-culturele factoren een rol spelen bij de afstand en minder persoonlijke problematiek van ouders als alcoholisme, criminaliteit, geestesziekte.

Aan de andere kant is het ook niet zo dat juist de beste kinderen voor adoptie worden 'weggehaald'. Meer en meer zien wij dat ook gehandicapte kinderen naar ons land komen en hier goed worden opgevangen.

Juridische aspecten

Toelating, Plaatsing, Opname

Merkwaardig is het dat het sociaal gewichtigste feit voor de adoptie nl. *het opnemen* in een gezin weinig juridische regeling heeft gevonden. Tot de leeftijd van 6 maanden is er de eis van schriftelijke toestemming van de Raad voor de Kinderbescherming bij de opname als pleegkind. Het is niet bekend of er vaak overtredingen zijn. Wel is bekend dat de aanmeldingseis van de Pleegkinderenwet slecht wordt nageleefd. Nu er - eindelijk - plannen zijn de adoptievoorbereiding een wettelijke grondslag te geven, is het zaak ook de Nederlandse opnamen een plaats te geven. Men zou in de wet kunnen opnemen de bepaling dat de Raad voor de Kinderbescherming belast is met het onderzoek naar de geschiktheid van aspirant adoptieouders en dat plaatsing en opname met het oog op adoptie van Nederlandse kinderen onder de zeven jaar, die niet onder voogdij van een rechtspersoon staan, geschieden door of met voorafgaande schriftelijke toestemming van de Raad voor de Kinderbescherming. In die wet kan dan een sanctie worden bepaald en art. 241 Boek 1 BW kan worden aangepast.

Plaatsingen van buitenlandse kinderen ter adoptie in Nederland dient dan voorbehouden te blijven aan instellingen die daartoe een vergunning hebben verkregen en voogdij-instellingen, die immers ook wel eens kinderen van vreemde nationaliteit onder voogdij hebben. Moet er een speciale regeling komen over herplaatsing? M.i. is dit niet nodig. Vaak zal de Raad erin betrokken worden en terecht maar m.i. kan de bevoegdheid tot plaatsing (van een niet toevertrouwd kind) blijven bij de bemiddelende adoptieinstelling. Als sanctie kan bij onbevoegde plaatsing gedacht worden aan een forse geldboete.

Hoe nu te handelen bij onbevoegde opname van een buitenlands kind? Wij zien dit in de vorm van opnemen zonder aanwezigheid van een beginseltoestemming, bij overtreding van de (andere) voorwaarden van toelating en bij voorgewende geboorte uit de pleegouders.²¹

Bij opname zonder beginseltoestemming is een sanctie onmisbaar. Bij andere sancties dan geldboeten komt al gauw het belang van het kind in het gedrang. Zo is het eigenlijk al bij de huidige praktijk om de voogdijvoorziening (de aanvraag door de Raad) uit te stellen tot het - uiteraard niet bij voorrang ingestelde - gezinsonderzoek. Blijkt bij een eerste onderzoek dat de opname niet gunstig is voor het kind dan kan toevertrouwing volgen. Dat impliceert niet altijd een overplaatsing. Die sanctie moet m.i. blijven juist met het oog op ongunstige opnamen en plaatsingen. Die sanctie strookt ook met het Kinderbeschermingsverdrag. Bij overtreding van andere toelatingsvoorwaarden geldt hetzelfde. Soms zal zelfs het kind weer opgeëist kunnen worden vanuit het buitenland. Zoiets schaadt het gehele adoptiegebeuren en terecht wordt gesteld dat voorkomen beter is dan genezen, en dat opvoeren van de pakkans meer preventieve waarde heeft dan strenge straffen.

De Raad voor het Jeugdbeleid en al eerder het BIA hebben aangedrongen op actief beleid in het buitenland, kritisch toetsen van alle papieren door onze ambas-

21. Zie ook M. de Langen *'De nood(wet) van het Ministerie van Justitie* in NJB 1982 p. 288.

sades alvorens inreisvisa worden gegeven, eventueel invoeren van visumplicht voor kinderen, meer controle op binnenkomende kinderen. Dat laatste zal niet eenvoudig zijn. Ook zie ik niet goed hoe het weigeren aan de grens of op Schiphol in overeenstemming te brengen is met essentiële humanitaire beginselen.

Er is enige ervaring opgedaan met ondergeschoven kinderen. Jaren geleden al werd een enkel geval bekend en werd uiteraard het advies gegeven te trachten alsnog tot legalisatie te komen.

Bekend is een zaak die zich voordeed in Haarlem en leidde tot een kort geding waarin de pleegouders teruggave van het kind eisten dat intussen door de Officier van Justitie aan de Raad voor de Kinderbescherming was toevertrouwd. De zaak eindigde - althans civielrechtelijk - met de benoeming door de Kantonrechter van een voogdijvereniging waarbij open bleef de mogelijkheid van verzorging door de pleegouders. Dat is ook gebeurd. Intussen moet afgewacht worden of het Openbaar Ministerie in dit en dergelijke gevallen (want zoals bekend is er een aantal uit Brazilië geweest), een strafvervolgning op grond van verduistering van staat zal instellen. Daarbij valt te bedenken dat de bijzondere bewijskracht van een Nederlandse geboorte-akte (207 Boek 1 BW) niet toevalt aan een buitenlandse en dat al gauw een schriftelijk begin van bewijs is gevonden. Bestrijding van illegale praktijken is moeilijk vooral als men het kind niet wil schaden. Het is niet te verwachten dat Justitie kinderen zal weghalen die goed verzorgd worden in een geschikt gezin. Zeker is wel dat een snelle, efficiënte en correcte behandeling van aanvragen van een beginseltoestemming door de Raden voor de Kinderbescherming en de legale bemiddelaars de lust tot illegaal handelen zal doen afnemen.

Het te verwachten *vergunningenstelsel* voor bemiddeling bij interlandelijke adoptie wordt hoe onmisbaar ook geacht, door sommigen met scepsis tegemoetgezien. De Kamer noemde de voorwaarden die gesteld zullen worden onvoldoende uitgewerkt. De Nota-Haars noemt (blz. 25) eisen met betrekking tot het bestuur, personeel, sociale verslaggeving, financiële verslaggeving en voorts het voldoen aan de huidige in de zgn. richtlijnen voor Toelating gestelde voorwaarden. Men moet m.i. vasthouden aan de eis van deskundig personeel. De materie vereist een professionele aanpak en kan niet alleen aan welwillende vrijwilligers, hoe onmisbaar ook bij deeltaken, worden overgelaten. Ook de goede voorlichting, matching en nazorg die voorgeschreven dienen te worden zijn nooit afdoende te realiseren zonder deskundige medewerkers. Daarnaast is personeel noodzakelijk om continuïteit te bereiken. De vergunninghouders zullen verder verantwoordelijk moeten worden gesteld voor het handelen van hun buitenlandse partners t.a.v. het kind en de ouders, de afstand en het gebruik van gelden, en zij zullen verplicht moeten worden daarover onderzoek te doen en verslag uit te brengen. Ook acht ik het noodzakelijk dat als voorwaarde wordt gesteld dat op geen enkele wijze in het buitenland het werk van andere vergunninghouders wordt gehinderd door benadering van dezelfde contactpersoon, tehuizen e.d.

Om te voorkomen dat latere informatie aan het kind onmogelijk wordt gemaakt is het goed als voorwaarde op te nemen dat de - soms weinige - gegevens over de herkomst en de ouders van het kind niet mogen worden vernietigd doch aan de adoptiefouders ter hand gesteld moeten worden. Bij het BIA bestaat het plan dergelijke gegevens uit een ver verleden ook over te dragen aan het archief van de Nederlandse Vereniging voor Genealogie zodat later naspeuren mogelijk wordt.

De *voorwaarden voor toelating* zijn thans regels van pseudo-wetgeving met als basis het algemeen belang zoals genoemd in art. 11 lid 5 Vreemdelingenwet.²² De wettelijke basis is zeer zwak. De Raad van State afd. Rechtspraak 24-11-1977 no

22. Zie hierover ook A.G.J.J. Haandrikman FJR 1979, 3 p. 89.

A-2248 (1976) acht een beschikking als de zgn. beginseltoestemming uitsluitend genomen op grond van de Vreemdelingencirculaire, niet ingevolge het bepaalde bij of krachtens de Vreemdelingenwet. Daardoor is herziening vragen niet mogelijk en blijft Arob-beroep over.

Het wordt nu tijd voor een duidelijke wettelijke basis met regeling van de beroepsmogelijkheden in de wet. De huidige semi-beroepsmogelijkheden vóór de beslissing van de minister danken hun ontstaan aan de Commissie Buitenlandse Pleegkinderen die indertijd de minister van advies diende omtrent de wijziging van de Richtlijnen. Toen ik daar beroepsmogelijkheden voorstelde, antwoordde een ander lid dat zoiets niet nodig was omdat de ambtenaren hun werk goed doen! De *inhoud van de voorwaarden* zal uiteraard weer worden gezien.

De *leeftijdverschillen*, in het algemeen niet meer dan 40 jaar, zouden volgens de Nota-Haars in aansluiting op een voorstel van de werkgroep Boeke aangevuld moeten worden met een absolute leeftijdsgrens van 40 jaar bij aanmelding. Niet vermeld wordt of daarop in bijzondere gevallen uitzonderingen mogelijk zullen zijn. Er doen zich gevallen voor dat het eerste kind, aangevraagd door een verzoeker op 36-jarige leeftijd, arriveert na het 39ste jaar. De aanvraag voor een tweede kind zou dan te laat komen. Ik roep verder in herinnering dat pleegouders boven 35 jaar zeer gunstige resultaten hebben. De situatie nu van een wat ouder adoptiefkind (2-7 jaar) heeft zeer veel overeenkomst met die van een pleegkind. Om deze redenen acht ik het wenselijk dat evenals bij het leeftijdsverschil de Minister om bijzondere redenen kan afwijken van de regel dat veertig jaar het einde is.

De *leeftijd van het kind* wordt in de Nota-Haars soepel benaderd tot een maximum van 10 jaar. Hetzelfde geldt voor twee elkaar goed bekende kinderen, die zoals eerder al broers en zusters, tezamen kunnen worden opgenomen.

De *gezondheidsbepaling* was door de adviserende Commissie zorgvuldig zó opgesteld dat slechts kinderen die niet voor gezinsleven geschikt zijn en die voor anderen gevaar opleveren konden worden geweerd. Om duistere redenen is deze voorwaarde later onnodig verscherpt. De oude redactie verdient de voorkeur 'dat niet aannemelijk is dat het kind lijdt aan een gevaarlijke besmettelijke ziekte of een ziekte of afwijking welke zeer langdurige of permanente verpleging of verzorging buiten het pleeggezin noodzakelijk maakt.'

De voorwaarden betreffende de afstand door de ouders en de toestemming van de autoriteiten ter plaatse zijn van veel belang en zullen zeker blijven.

Een staaltje van ambtelijke traagheid is de gang van zaken rond de *garantverklaring*. Verzuimd is deze aan de geheel andere situatie bij adoptiefkinderen aan te passen. De redactie is veel te ruim en belet zelfs niet dat de overheid na vele jaren de kosten van bijv. een AWBZ verpleging gaat terugeisen. Naast de - zeldzame - kosten van terugkeer dient de verklaring m.i. een aantal beperkingen te bevatten. Een daarvan is het einde bij adoptie, een andere dat de plichten niet verder zullen reiken dat die van een alimentatieplichtige ouder. Het rechtskarakter van de verklaring lijkt mij een door de overheid als vergunningsvoorwaarde gevraagde éézijdige verklaring van civielrechtelijk karakter.²³ In de wettelijke regeling zou ten slotte kunnen worden geregeld hoe de gang van zaken rond gezinsonderzoek, beginseltoestemming en plaatsingstoestemming zal zijn voor Nederlanders die in het buitenland wonen en daar een kind opnemen. Inschakeling van de ambassades, zoals bij onderzoek in adoptiezaken, ligt voor de hand. M.i. dient dan ook een zgn. beginseltoestemming te worden verstrekt, met name indien het echtpaar vlak vóór de plaatsing naar Nederland terugkeert.

De Nota-Haars is wat aarzelend t.a.v. de zgn. zelfdoeners. Het zijn er weinig. Om hun rapport in het buitenland te kunnen gebruiken hebben zij een vergunninghouder

23. Anders Rood-de Boer FJR 1982 (4) blz. 91.

nodig. Het lijkt mij beter ronduit te stellen dat ook de zelfdoeners in overleg met een bemiddelaar dienen te handelen. Daarmee wordt bereikt dat onverantwoorde werkwijzen aan het licht kunnen komen.

Wat betreft de plaats van een wettelijke regeling lijkt mij de Pleegkinderenwet die is genoemd in de Nota-Haars wel geschikt. Er zal een geheel nieuw deel betreffende *aspirant adoptief kinderen* en *adoptievoorbereiding* dienen te worden toegevoegd.

De Nederlandse adoptiewetgeving

Hier wil ik aandacht geven aan de Nederlandse adoptievoorwaarden. Er zijn de laatste tijd pleidooien gevoerd voor de *éénouderadoptie* en de minister heeft de Kamer na een motie vorig jaar onderzoek toegezegd. Ook wordt wel gepleit voor het openen van de mogelijkheid tot *adoptie na echtscheiding*. Thans stelt men een echtscheiding uit om eerst de adoptie te realiseren, en soms camoufleert men die plannen. Scheiding van tafel en bed werd geen beletsel voor adoptie geacht (Rb. Den Haag 7-1-1963). Toch riskeert men een afwijzing bij slechte huwelijksverhoudingen.²⁴ Men kan stellen dat adoptie pas mogelijk is 5 jaren na een tweede huwelijk. Een tweede huwelijk volgt echter niet altijd. Bovendien is stiefouderadoptie ook na adoptie mogelijk. Er is wat voor te zeggen na echtscheiding adoptie mogelijk te maken. Het lijkt mij niet noodzakelijk de redactie zo te kiezen dat beide (voormalige) echtgenoten als adoptanten worden aangemerkt, al is dat wel mogelijk en zijn er voordelen daar het kind dan 2 ouders krijgt. Speciale wetgeving zal echter niet nodig zijn als er een regeling komt voor de éénouderadoptie zoals in de meeste Europese landen. Ik acht deze wel wenselijk voor gevallen dat er reeds een sociale ouder-kind-relatie bestaat. Er zouden bijzondere voorwaarden gesteld dienen te worden, zoals een minimum-leeftijd van bijv. 25 jaar (zoals in Denemarken, Finland, Noorwegen, Zweden en Groot-Brittannië) en uiteraard ook een verzorgingsperiode, die minimaal één jaar zou moeten zijn. De voorkeur voor echtparen, die vanuit het belang van het kind en gezien de eisen en wensen van de zgn. donorlanden, met het invoeren van de mogelijkheid van éénouderadoptie recht overeind blijft, kan blijken uit de formulering in de wet, zoals in Frankrijk.

Ook zie ik niet in dat het toelaten van de éénouderadoptie de noodzaak met zich zou brengen vrijgezellen te brengen onder de richtlijnen voor toelating van buitenlandse kinderen. Wel zou het denkbaar zijn personen die reeds meer dan twee jaar samenleven als waren zij gehuwd onder deze richtlijnen te brengen. Een van hen zou de éénouderadoptie kunnen aanvragen of na huwelijk beide de gewone adoptie dan wel de stiefouderadoptie als de één reeds heeft geadopteerd.

De *stiefouderadoptie* heeft reeds dadelijk een grote vlucht genomen. In de gevallen die ik als rechter behandelde werd het gewoonte het onderzoek van de Raad uit te stellen totdat bekend was of de andere ouder zijn vetorecht zou gebruiken, hetgeen ook wel eens gebeurde. Talrijker waren intussen de gevallen waarin de vader al jaren was overleden, of geen rol meer speelde, in het buitenland was zonder bekend adres, geen enkel bezwaar had etc. Ik heb niet de indruk dat er vaak sprake was van het verbloemen van de ware afkomst. Alle kinderen die ik hoorde waren goed op de hoogte. Evenmin bleek mij dat de kwestie van de alimentatie een ongewenste invloed had op de toestemming, al zal die invloed er wel zijn. Er komen ook gevallen voor van kinderen die door de stiefvader zijn verwekt, deze zijn uiteraard zeer geschikt voor stiefouderadoptie. Het komt echter voor dat ook in zo'n geval de wettelijke vader tegenspreekt en daarvoor is geen oplossing in het huidige recht. Een rechtbank heeft in een dergelijke situatie een onderzoek naar het va-

24. Rb. Rotterdam 27-6-75 Jaarverslag KB 1975/76 p. 134. Zie voor 4 andere uitspraken H. Luyten Eenouderadoptie Ars Aequi febr. 1981 blz. 58.

derschap gelast maar de wet laat géén tegenbewijs toe tegen de vaststelling van art. 197. Ik heb voor dergelijke gevallen een wetsvoorstel in gedachten:

Een verzoek tot adoptie ingediend niet eerder dan 2 jaar en niet later dan 3 jaar na de meerderjarigheid van het kind kan worden toegewezen indien

- a. aan alle overige voorwaarden voor adoptie is voldaan;
- b. een eerder verzoek is afgewezen wegens tegenspraak van een ouder;
- c. de meerderjarig gewordenen uitdrukkelijk te kennen geeft, deze adoptie te wensen.

Toelichting:

Het betreft hier allereerst gevallen waarin de adoptie is verhinderd door het - absolute - vetorecht van de andere ouder in geval van een stiefouderadoptie. Verder ook gevallen van een verzoek dat is afgewezen door tegenspraak van een ouder, terwijl later geen tweede is ingediend, bijv. om onaangenaamheden te vermijden.

Ten derde gevallen waarin eveneens om onaangenaamheden te vermijden de rechter het herhaalde verzoek heeft afgewezen. Zie Rb. Almelo 27-3-1980 (Jrv. Dir. KB p. 148) waarbij werd overwogen 'dat er vrees bestaat dat de tijdens het verhoor gedane bedreigingen worden uitgevoerd'. Uiteraard behoeven de ouders bij deze nieuwe voorgestelde procedure niet meer te worden opgeroepen, zodat er veel minder kans op onverkwikkelijkheden is.

Het voorstel is geheel in overeenstemming met de strekking van de herroeping van de adoptie. Het meerderjarig geworden kind heeft het recht nu zelf een beslissende stem uit te brengen over al dan niet geadopteerd zijn door zijn pleegouders c.q. stiefouder.

Deze regeling sluit aan bij de overgangsregeling in wetsontwerp nr. 15 417 betreffende verlaging van de meerderjarigheidsgrens. Ook daarin worden de 18 tot 21 jarigen gerechtigd de mening van hun ouder(s), eventueel hun te verwachten tegenspraak, te vervangen door hun eigen uitspraak. Is het niet billijk dat dit recht dat gedurende 2 jaren aan een groep meerderjarig gewordenen zou toekomen aan alle meerderjarig geworden aspirant adoptiefkinderen zou toekomen zonder beperking tot een overgangsperiode?

Nu ik toch al over *tegenspraak* heb gehandeld wil ik opmerken dat m.i. tweemaal tegenspraak is toegelaten als na de eerste keer de vader het kind heeft erkend. Ook zo Rb. Arnhem 18-8-1975 Jrv. Dir. KB 1977/78 p. 170 en Rb. Den Bosch 2-4-1975 Jrv. Dir. KB 1975/76 p. 136. Anders echter Rb. Den Bosch 30-11-1978 Jrv. Dir. KB 1977/78 p. 170 die sprak van een 'onredelijke verdragingsmanoeuvre zijdens de moeder'. Men kan met dergelijke uitspraken vrede hebben als de Rb. misbruik van processuele bevoegdheden heeft gekonstateerd, maar ook alléén dan.

Ook de *verzorgingstijd* van één jaar is wel eens betwist. Ik heb vroeger wel eens gepleit voor 'geruime tijd', de rechter kan immers de zaak toch aanhouden. Alles bijeengenomen ben ik nu toch voor handhaving van één jaar. Om twee redenen: Bij de stiefouderadoptie is dit nu de enige termijn. Bij de interlandelijke adoptie komen juist de mislukte plaatsingen aan het licht in het eerste jaar.

De *leeftijdseisen* zijn in de rechtspraak regelmatig met of zonder argumentatie overtreden, zodat er rechtsonzekerheid is ontstaan. Ik zou voorstaan dat de wet zou aangeven 18 jaar als minimum en 45 jaar als maximum-verschil met dien verstande dat het de rechter vrijstaat in bijzondere omstandigheden ook adoptie uit te spreken bij overschrijding van deze normen.

De termijn van *vijf jaar* huwelijk was geen enkel probleem toen de verzorgingstijd 3 jaar duurde. Ook nu geeft het vereiste niet zo veel problemen maar dit zal anders worden als de huidige wachttijden van meer dan 3 jaren zouden verdwijnen. Men ziet ook vaker dat de partners eerst een tijdlang samenleven. Om deze redenen lijkt een termijn van drie jaren voldoende.

De jaarverslagen van de Directie Kinderbescherming vermeldden al dat de rechter

vaak de *leeftijd* van het kind bij de adoptie corrigeert op grond van deskundigenadviezen omtrent het gebit, het skelet, het algemeen functioneren. Veelal zijn kinderen ouder dan in de stukken wordt vermeld.

Minder bekend is wellicht dat inzake de *voornamen* en *geslachtsnamen* de rechter meer dan vroeger het nationale recht van het kind volgt ook als dit reeds een Nederlandse voornaam of geslachtsnaam heeft gekregen bij gelegenheid van de adoptie volgens nationaal recht van het kind. Het probleem van de ontbrekende geboorte-akte, waarvoor de adoptieverenigingen zich hebben ingespannen is nog niet opgelost.²⁵ Het is nl. nog niet mogelijk dat de ambtenaar voor de Burgerlijke Stand zelfstandig een geboorte-akte opmaakt als een dergelijk stuk vanuit het buitenland niet kan worden verkregen. Meer dan vroeger zal door het invoeren van de stiefouderadoptie de *heradoptie* aan de orde komen. Ik behandelde een verzoek van de oorspronkelijke moeder en haar nieuwe man waarbij de adoptiefmoeder tegensprak. De voogdij was inmiddels via een voogdijinstelling bij de moeder gekomen.

Een *herroeping* is in Nederland een enkele maal voorgekomen. Het lijkt mij zeer onwaarschijnlijk dat buitenlandse kinderen na hun meerderjarigheid herroeping zullen vragen. Het brengt hen alleen maar in de meeste gevallen in een onmogelijke rechtspositie. Het is denkbaar dat een dergelijk kind wel later zijn oorspronkelijke voornaam of geslachtsnaam (als deze er is geweest) zou prefereren. Zulke verzoeken zijn naar Nederlands recht mogelijk en zouden m.i. welwillend moeten worden bezien. De voorstellen van de Raad voor het Jeugdbeleid - mogelijkheid van herroeping zonder verlies van Nederlanderschap, mogelijkheid van wijziging van de geslachtsnaam in de oorspronkelijke vanaf 16 jaar - lijken mij weinig in te spelen op een reële behoefte.

Met belangstelling wacht ik de voorstellen van wet af op het punt van de erkenning van buitenlandse adoptie. De grote moeilijkheid lijkt mij dat vele zgn. donorlanden juist geen of een nogal sterk afwijkende adoptiewetgeving kennen. Op 27 maart 1981 werd op het Ministerie van Justitie het advies van de Staatscommissie voor Internationaal Privaatrecht ontvangen over de goedkeuring van het Haags adoptieverdrag. Dit verdrag geeft echter geen regels over wederzijdse erkenning van nationale adopties. Ook de gevolgen van erkenning van adopties worden in het Verdrag niet geregeld. Slechts weinig landen zijn partij. Daarom is een Voorontwerp van wet opgesteld betreffende het conflictenrecht inzake adoptie en de erkenning van buitenlandse adopties waarover eveneens op 27 maart 1981 advies werd ontvangen. Het is de bedoeling dat nog dit jaar een ontwerp van wet over de adoptievoorbereiding uitkomt, wellicht komt het internationaal privaatrecht ontwerp tegelijkertijd. Ik zou het betreuen wanneer in afwijking van de rechtspraak het de rechter verboden zou worden adoptie uit te spreken van een kind welks recht de adoptie niet kent en dat hier terecht is gekomen. Het ontwerp zal naar verwacht wordt openlaten de mogelijkheid van een latere Nederlandse adoptie na een vreemde. Overigens staat het een ruimere erkenning voor van adoptie verkregen in het land van herkomst van het kind en de daaraan verbonden rechtsgevolgen.

Ik merk op dat de erkenning van buitenlandse adopties ons in medias res brengt als wij bedenken dat de toestemming van de ouders of moeder volgens (reflexwerking van) het adoptieverdrag (art. 5) en ook volgens de HR (11-4-80; NJ, 364, nt. JCS) bezien moet worden volgens het recht van het kind, terwijl aan de andere kant toch de Nederlandse Openbare Orde, gezien de formulering van de richtlijnen van toelating, niet toelaat dat vormen van toestemming volgens nationaal recht van het kind worden geaccepteerd die strijden met wat in ons land een aanvaardbare afstand wordt geacht.

25. Zie het BIA Nieuws in 2 Plus juni 1982.

Literatuur

Adoptie van buitenlandse kinderen. Justitiële verkenningen WODC Min. van Justitie 1979 no. 4 waarin o.a. bijdragen van Duintjer-Kleyn, van Deth, Hoksbergen, Baarda, Bunjes-van Tuyl van Serooskerken, Pruzan, Dong Soo Kim.

Adoptie van kinderen uit verre landen onder red. van R.A.C. Hoksbergen m.m.v. D.B. Baarda, L.A.C. Bunjes, J.A. Nota, Deventer 1979.

Bagley, Christopher en Loretta Young *'The longterm adjustment and identity of a sample of inter-country adopted children'* in Adoption in Fostering, 1979.

Bagley, C. en L. Young *'The identity, adjustment and achievement of transracially adopted children: a review and empirical report'* in G. Verna and C. Bagley, eds: Race, Education and Identity, London (Mac Millan) 1979.

Bohman, M. *Adopted children and their families; a follow up study of adopted children*, Stockholm 1970.

Burke, C. *'The adult adoptee's constitutional right to know his origins'* in Southern California Law Review, 48, 1196-1220.

Holden, C. *'Wat heet erfelijk? Gescheiden opgegroeide tweelingen onder de loep'* in NRC 26-4-1980 (naar Science).

Humphrey, M. and Ounsted, C. *'Adoptive families referred for psychiatric advice'*, in British Journal of Psychiatry 1963, 109, 599-608.

Jaspars, J.M.F. *'Wordt intelligentie bepaald door erfelijkheid, opvoeding of fraude'* in NRC 20-11-1976.

Kaduskin, A. *Adopting older children*, New York (Columbia Un. Press) 1970.

Kim, D.S. *'How they fared in American homes, a follow-up study of adopted Korean children in the United States'* in Children Today, 1977, 6, (2).

Mednick, S.A. en K.O. Christiansen (eds) *Biosocial Basis of Criminal Behavior*, New York (Gardner Press) 1977. (Vooral H.5 over criminaliteit van tweelingen en H. 7 over criminaliteit bij geadopteerden).

Nota, J.A., *Kinderen adopteren in Nederland*, Alphen a/d Rijn 1982.

Seglow, J., Pringle, M.L.K. and Wedge, P.: *Growing up adopted, a long term national study of adopted children and their families*, London 1972.

Sorosky, Arthur D.M.D., Anette Baran, M.W.S., and Reuben Pannor, M.S.W.: *The Adoption Triangle. The effects of the sealed record on adoptees, birth parents and adoptive parents*, New York (Anchor Press/Double day) 1978.

Triseliotis, J. *In search of origins; the experiences of adopted people*, London 1973.

B. Turner *'Is there a quest for identity'* in Sociological Quarterly, 1975, 16, 148-161.

A.M. Weterings, *Het pleeggezin als opvoedingssituatie* (diss.) Groningen 1977.

Wittenborn, J.R.: *The placement of adoptive children*, Springfield 1957.

Wolters, W.H.G. (red.) *Adoptie van buitenlandse kinderen*, Nijkerk 1978.

Adoptie in Nederland in het belang van – buitenlandse – kinderen?

Inleiding

Aan de adoptie van buitenlandse kinderen gaat vrijwel altijd een lange en moeizame weg vooraf:

- Voor de ouders een tijd waarin veel inzet en geduld van hen gevraagd wordt. Een periode met veel onzekerheden, tegenslagen en lange wachttijden.
- Voor de kinderen een traumatisch begin van hun leven met nauwelijks zicht op enig toekomstig bestaan. Velen hebben al moeten ervaren, wat het betekent om in de steek gelaten te worden en te moeten vechten om in leven te blijven. Daarop volgt dan – opnieuw – een scheiding: Het vertrek naar een vreemd land met onbekende, anders uitzijnde mensen.

Vanzelfsprekend zijn het verleden van deze kinderen in het land van herkomst en hun vertrek naar Nederland van invloed op hun verdere ontwikkeling. Natuurlijk zal het van hun leeftijd bij aankomst afhangen in hoeverre zij zich van dit alles bewust zijn. Vaststaat, dat alle adoptiefkinderen eens zullen beseffen dat zij in een ander land zijn geboren en daar om welke reden ook niet konden blijven.

Daarbij stilstaand moeten ouders wel geconfronteerd worden met de extra zware verantwoordelijkheid welke zij op zich nemen of genomen hebben. Echter niet alleen adoptiefouders, ook bemiddelende instanties en andere betrokkenen moeten zich van deze verantwoordelijkheid bewust zijn. Een ieder zal zichzelf hierbij minstens enkele kritische vragen moeten stellen: Is het in belang van deze kinderen hen naar Nederland te laten komen en hier op te laten groeien? Kunnen mensen hier deze kinderen werkelijk een goed toekomstig bestaan bieden? Een veel gehoord argument om de noodzaak van adoptie vanuit het buitenland te ondersteunen, is wel het feit dat er nog steeds vele kinderen zijn, waarvoor vertrek uit hun land de enige mogelijkheid is om in leven te blijven. Zolang deze noodsituaties bestaan, lijkt adoptie gerechtvaardigd. Maar daarnaast zal er toch ook naar gestreefd moeten worden – zoals gelukkig ook steeds meer het geval is – oplossingen voor deze kinderen in hun eigen land te zoeken en te vinden. Zolang er van bovenstaande noodsituatie sprake is, is adoptie in het belang van deze kinderen. Maar wat houdt dan die toekomst in Nederland voor hen eigenlijk in? Hoe verloopt de aanpassing, de ontwikkeling? Doen zich problemen voor? Kunnen deze verholpen c.q. voorkomen worden?

Aan de hand van een aantal vanuit de Universiteit Utrecht verrichte onderzoeken zal ik trachten op de bovenstaande vragen enigszins een antwoord te geven.

De eerste periode

Na een lange, vaak spannende wachttijd is de aankomst van een kind een groots gebeuren. De verwachtingen zijn hoog gespannen en alle voorbereidingen zijn getroffen. Hoe het allemaal zal verlopen is nauwelijks te voorspellen. Immers meestal is er weinig over het komende kind bekend; veelal niet meer dan de leeftijd en het geslacht, waarbij de leeftijd ook nogal eens onjuist blijkt te zijn.¹ Over het algemeen

1. Justitiële Verkenningen, *Adoptie van buitenlandse kinderen*, 4/1979.

zal de komst een vreugdevolle gebeurtenis zijn, waardoor alle voorafgaande negatieve ervaringen snel worden vergeten. Toch valt niet te ontkennen dat er soms ook grote of kleine teleurstellingen voorkomen door bijv. het er totaal anders uitzien dan verwacht, het zo zwak zijn van het kind dat een directe ziekenhuisopname noodzakelijk is, of haast het tegenovergestelde: een zo weldoorvoed kind dat je je afvraagt of ... etc.

Op diverse manieren wordt aan aspirant adoptiefouders voor de komst van hun kind zoveel mogelijk informatie verstrekt. Het ligt in de bedoeling hun o.a. door praatmiddagen zo goed mogelijk voor te bereiden op hetgeen hen te wachten staat. Maar het zelf aan den lijve ondervinden is iets heel anders. Van tevoren is niet in te schatten hoe je zult reageren. Wanneer het kind eenmaal thuis is zullen veel ouders – ondanks de in het land van herkomst verstrekte gezondheidsverklaring – geconfronteerd worden met een ondervoed of ziek kind (bij een onderzoek onder 145 kleuters in 1980 bleek dat bijna meer dan de helft van hen bij aankomst ondervoed was; maar ook dat ruim de helft van hen in een slechte lichamelijke conditie verkeerde²). Ook hiervoor zijn vooraf maatregelen te treffen. Een afspraak met huisarts of kinderarts – bij voorkeur met een overlegmogelijkheid rond eventuele specifieke tropische aandoeningen – kan al vooraf gemaakt worden, zodat het kind op korte termijn medisch onderzocht wordt. Dit spaart tijd en zonodig kan er snel met een juiste therapie begonnen worden.

Doordat vaak veel tijd aan de directe lichamelijke verzorging besteed moet worden, blijft er nogal eens weinig ruimte en energie over voor de zo broodnodige extra aandacht en zorg, zoals liefde en aandacht geven, spelen, knuffelen etc. Deze beginperiode is voor vele ouders een zeer enerverende tijd, waarin toch de basis voor de toekomst gelegd moet worden. Al met al een zeer belangrijke periode, waar veel van afhangt. Nu is het stellig niet zo dat, wanneer er zich in deze periode veel problemen voordoen, het ook in de toekomst moeilijk zal gaan; immers er met veel inzet samen doorheen komen vormt vaak een basis voor wederzijds vertrouwen en verder samen op weg kunnen gaan. Algemeen is langzamerhand bekend, dat er in de beginperiode een aantal moeilijkheden kunnen voorkomen. Hiermee is niet gezegd dat deze voorkomen, maar wel dat de mogelijkheid bestaat en dat de ervaring heeft geleerd dat de meeste van de moeilijkheden na korte of langere tijd weer verdwijnen.³

De meest genoemde problemen in de beginperiode zijn: Slaapproblemen, eet- en relatieproblemen.

Slaapproblemen houden onder meer in: Het niet naar bed willen/durven, niet kunnen/durven inslapen, hoofdbonken om in te slapen, nachtmerries, nachten achtereen huilen ... Voor ouders is het noodzaak een oplossing te vinden om er ook niet zelf aan onder door te gaan, bijvoorbeeld door afwisselend 's nachts 'dienst' te doen. Maar daarnaast moeten zij ook proberen de oorzaak van deze problemen te achterhalen en zo mogelijk daar een oplossing voor te vinden. Door allen, die op de een of andere wijze bij het adoptiegebeuren betrokken zijn, moet zoveel mogelijk informatie doorgegeven worden. Hierbij denk ik met name aan adoptiefouders met ervaring en allerlei instanties en verenigingen, maar ook aan de hulpverleners.

Eetproblemen zijn globaal onder te verdelen in twee categorieën; in de eerste plaats kinderen die overmatig, zonder ophouden eten. Soms wordt dit veroorzaakt door het feit dat zij gewend waren alles te eten wat voorhanden was, want je wilt nooit ... Maar deze behoefte om te eten is ook nogal eens een compensatie van een reeds langdurige affectieve verwaarlozing.⁴ De tweede categorie kinderen is een

2. L. Bunjes in: *Opgroeijende Adoptiekinderen*, Deventer, 1980, R. Hoksbergen en H. Walenkamp (red.).

3. L. Bunjes en A. de Haan, *Ja... als we dat hadden geweten, in: Adoptie uit de kinderschoenen*. (Zal binnenkort verschijnen).

4. Zie noot 3.

groep kinderen die te weinig eet of alle voedsel weigert. Zeker wanneer een kind ondervoed is of een slechte conditie heeft is dit voor ouders een zeer zorgelijk gebeuren. In alle gevallen is een goed uitgekiend dieet in overleg met een arts noodzakelijk; waarbij bij de overmatig etende kinderen soms het hele gezin als het ware op rantsoen gezet wordt.⁵

Relatieproblemen vallen ook in twee uitersten waar te nemen. Aan de ene kant de kinderen, die ten gevolge van een lang kindertehuis-verleden, tegen iedere volwassene heel aardig doen. Zij binden zich aan niemand, maar passen zich overdreven aan om maar aardig gevonden te worden. Aan de andere kant de kinderen die heel afwachtend, zelfs afwerend tegenover iedereen staan. Zij geven de ouders vaak het gevoel onbereikbaar te zijn en het wordt niet duidelijk wat er eigenlijk in hen omgaat.

Zoals eerder gezegd vallen deze problemen onder de aanpassingsproblemen; maar het zal een ieder duidelijk zijn dat deze problemen ook zo ernstig kunnen zijn dat zij niet - zonder hulp van buiten af - van voorbijgaande aard zijn. Met name bij de relatieproblemen rijst de vraag of deze - zeker bij de wat oudere kinderen - wel op te lossen zijn. Want kunnen kinderen die nooit een gevoel van veiligheid ervaren hebben nog wel relaties aangaan?⁶ Daarom is verder onderzoek hiernaar ook zeer noodzakelijk. Want hebben ouders deze kinderen anders wat te bieden?

Ook andere gedragingen, zoals plotselinge driftbuien, angstreactions, maar ook weer in bed plassen, kunnen tot problemen leiden in de beginperiode. Het zou te ver voeren om alle mogelijke problemen hier te beschrijven. Wel moet volledigheidshalve nog worden vermeld dat het ook nogal eens voorkomt dat kinderen zich ogenschijnlijk probleemloos aanpassen. Maar na enkele weken/maanden vindt dan opeens een grote ommekeer plaats. Er is dan sprake van een schijnaanpassing; maar ook hier geldt dat een gewaarschuwd ouder er adequaat op kan reageren, doordat het niet wordt uitgelegd als een negatief gebeuren, maar juist als een positief iets wordt ervaren. Hoe moeilijk het ook kan zijn.⁷

Integratie van buitenlandse adoptiefkinderen binnen het Nederlandse schoolgebeuren

Niet alleen het gezin speelt een rol in het leven van het adoptiefkind, maar ook de omgeving (buren, familie ...) en - (later) wanneer het kind daarvoor de leeftijd heeft - de school oefenen een belangrijke invloed uit op de ontwikkeling van het adoptiefkind. De schoolloopbaan van adoptiefkinderen, die op zeer jonge leeftijd (jonger dan ± 18 maanden) in ons land komen, zal vrijwel identiek zijn aan die van in Nederland geboren kinderen. Eventueel speelzaal-/crèche-bezoek, daarna kleuterschool en vervolgens lagere school etc. ...

Op dit moment is er een onderzoek gaande naar de integratie van deze kinderen binnen het kleuter- en lager onderwijs. Het betreft een longitudinaal onderzoek, waarbij 250 adoptiefkinderen vergeleken worden met hun klasgenootjes. In de jaren 1979 en 1980 heeft het eerste gedeelte van dit onderzoek - nl. op de kleuterschool - plaatsgevonden. In de afgelopen maanden is met het tweede gedeelte van het onderzoek - op de lagere school - gestart. Dit gedeelte zal rond juni 1983 afgerond worden.

Opmerkelijke gegevens uit het onderzoek op de kleuterschool zijn:

- De kinderen afkomstig uit verschillende landen vertonen onderling zoveel verschil-

5. D. de Vries, *Vrijdag komt Mikwel*.

6. A. Loenen en J. Ravensbergen, *Het proces van zich hechten van moeder en buitenlands adoptiefkind*, doctoraalscriptie, Utrecht, 1980.

7. Zie 1.

len, dat adoptiefkinderen niet zonder meer als een groep met klasgenootjes vergeleken mogen worden.⁸

- Ernstige ondervoeding is van invloed op het intellectuele functioneren. Met andere woorden de kinderen, die bij aankomst ernstig ondervoed waren, behalen gemiddeld een lagere score op een intelligentietest dan de niet ondervoede kinderen.⁹

- Meer dan de helft van de kinderen was bij aankomst niet gezond; maar op het moment van onderzoek is 90% gezond.¹⁰

- De taalontwikkeling met name de actieve taal van de kinderen uit Zuid-Amerika en India vertoont enige achterstand met die van hun klasgenootjes.¹¹

- Deze twee groepen kinderen vertonen op het moment van onderzoek over de hele linie nog een ontwikkelingsachterstand.¹²

- Gemiddeld genomen hebben de adoptiefkinderen zich op de kleuterschool redelijk goed aangepast.¹³

Een paar opmerkingen naar aanleiding van het bovenstaande: Er lijkt een zekere samenhang te bestaan tussen deze bevindingen. Zo blijkt dat de verblijfsduur in Nederland van invloed is op de resultaten. Ook de gezondheidstoestand bij aankomst lijkt van invloed te zijn; hoe langer de kinderen hier zijn hoe meer kans op herstel er te verwachten is, ergo betere resultaten. Vervolgens dient opgemerkt te worden dat een intellectuele achterstand erg moeilijk los te koppelen valt van een algehele ontwikkelingsachterstand.¹⁴

Uit buitenlandse onderzoeken is gebleken¹⁵ dat de invloed van ondervoeding vrijwel geheel verdwijnt; mogelijk valt dit in de toekomst ook bij deze groep kinderen te constateren; echter men mag niet uit het oog verliezen dat door zeer ernstige ondervoeding en gebrek aan noodzakelijke voedingsstoffen ook blijvende schade aan de hersenen veroorzaakt kan worden. Dit kan betekenen dat niet alle achterstand in te halen en te verhelpen is en dat soms specifieke aanpak zowel in de opvoeding als in het onderwijs noodzakelijk zal zijn. Door ons onderzoek hopen wij in de komende jaren enigszins aan te kunnen geven hoe dit alles in Nederland verloopt.

Over het verloop van de taalontwikkeling valt op dit moment nog geen definitieve uitspraak te doen; wel wordt tot nu toe gesteld dat globaal genomen er zich niet veel problemen lijken voor te doen.¹⁶ Veel zal afhangen van de leeftijd bij aankomst. Met name de wat oudere kinderen zouden toch wel enige moeite met onze taal kunnen hebben of krijgen. Hierbij denk ik in de eerste plaats aan de kinderen, die in het land van herkomst hun moedertaal nog niet (goed) beheersen en door die vreemde nieuwe taal helemaal in verwarring gebracht kunnen worden. Maar ook de wat oudere kinderen, die wel snel veel woorden e.d. leren, maar die het min of meer spelenderwijs ervaren en leren van meer abstracte begrippen hebben gemist. Zowel uit een Zweeds onderzoek¹⁷ als uit onze ervaringen met schoolproblemen blijkt dat men zich aanvankelijk nogal verkeken heeft op het vlotte spreken, maar dat wanneer de kinderen eenmaal op de lagere school zitten problemen rond begrippen als gisteren, morgen etc. om de hoek komen kijken. Verder onderzoek naar de taalontwikkeling en de begeleiding daarvan moet zeer spoedig uitgevoerd worden.

8. Zie 2.

9. L. de Korte en T. Schoenmakers, *De invloed van ondervoeding op de intellectuele ontwikkeling van buitenlandse adoptiefkinderen*, doctoraalscriptie, Utrecht, 1982.

10. Zie 2.

11. E. Dubel en C. de Heer, doctoraalscriptie, Utrecht, 1982.

12. Zie 11.

13. Zie 2.

14. Zie 11.

15. M. Winick, K.K. Meyer en R.C. Harris, *Malnutrition and environmental enrichment by early adoption*, Science, 19/1976.

16. Zie 2 en R.A.C. Hoksbergen (red.), *Adoptie van kinderen uit verre landen*, Deventer, 1979.

17. I. Gardell, *A Swedish Study on Intercountry Adoptions*, Stockholm, 1980.

Dan tot slot de algehele ontwikkelingsachterstand. Deze kinderen hebben in hun verleden erg veel meegemaakt en ook zeer veel gemist. Met name op het gebied van de emotionele ontwikkeling zijn ze vaak erg achter. Hoewel school en leren en het behalen van mooie papieren zo enorm centraal staan in onze maatschappij zou ik met nadruk willen zeggen tegen alle adoptiefouders en leerkrachten om vooral geen haast te hebben met de schoolloopbaan van de kinderen. Geef hen om te beginnen de kans hun achterstand in ervaringen in te halen en hun verleden te verwerken. Vooral wanneer het niet zeker is of een kind al aan de lagere school toe is, is waakzaamheid geboden. Immers soms lijkt een kind heel handig in het uitvoeren van een aantal opdrachtjes, maar is het verder nog een volledig als kleuter reagerend kind; overleg op zo'n moment met een deskundige is dan zeer gewenst. Echter mijn ervaring is dat juist de ouders zelf vaak het beste zicht hebben op het ontwikkelingsniveau van hun kind en zich daarom niet zonder meer moeten laten opjagen. Immers een jaartje langer jong en speels op de kleuterschool met daardoor een goede basis voor een verdere ontwikkeling valt te prefereren boven een opgejaagd kind dat door alle spanningen helemaal niet uit de verf komt. Een kind dat, doordat het nooit de kans kreeg te spelen, nog niet uitgespeeld is en dat nog veel moet inhalen kan onmogelijk een hele dag stil zitten en leren lezen, schrijven en rekenen.

Ten aanzien van de school zou ik het volgende willen stellen:

- Stuur de kinderen niet te snel naar school. Gun hen de tijd éérs in het gezin en de directe omgeving te wennen; ook wanneer het kind zelf snel (mee) naar school wil moet daar eerst heel goed over nagedacht worden.¹⁸
- Laat kinderen niet naar de lagere school gaan voor ze de nederlandse taal spreken en begrijpen.

Wanneer er een prognose over de schoolloopbaan van buitenlandse adoptiefkinderen gegeven zou moeten worden dan meen ik zeer voorzichtig te moeten zijn. Vooral omdat de verschillen tussen de kinderen uit de verschillende landen onderling groot zijn. Het is aannemelijk dat deze in de loop der jaren geringer zullen worden. Slechts op grond van buitenlandse gegevens kan ik de hoop uitspreken dat deze kinderen een wat de opleiding betreft goede toekomst tegemoet gaan.¹⁹ Er zal op korte termijn ook meer onderzoek onder oudere adoptiefkinderen verricht moeten worden; met name onder kinderen, die de lagere school reeds verlaten hebben.

Problemen, hulpvragen en hulpverlening

Het blijkt dat er de laatste jaren niet meer alleen over de positieve kanten van buitenlandse adoptie gesproken hoeft te worden; de roze wolk is duidelijk aan het optrekken en ouders mogen openlijk toegeven dat zij (ernstige) moeilijkheden met hun kinderen hebben. En dat is immers voor niemand een schande. Hoeveel ouders ondervinden tijdens het gehele opvoedingsproces geen problemen met hun kinderen? Echter nog te vaak blijken adoptiefouders het gevoel te hebben dat zij aan de buitenwereld moeten laten zien dat zij goede ouders zijn; alsof de buitenwereld het recht heeft hen als zodanig te beoordelen. Daarbij moet men bedenken dat uit het buitenland geadopteerde kinderen kinderen met een verhoogd risico zijn. Immers hun voorgeschiedenis, waaronder slechte levensomstandigheden, veelal een groot aantal traumatische ervaringen, waarvan de toekomstige ouders meestal geen weet hebben, brengt met zich mee dat zij enorm veel te verwerken hebben.

Betekent dit dat adoptiefouders gemiddeld vaker bij een hulpverlenende instantie terecht komen dan andere ouders? De verwachtingen van velen waren tamelijk positief hieromtrent; al bleek het aantal adoptiefkinderen binnen een Amerikaanse psy-

18. Zie 3.

19. Zie 16.

chiatrische praktijk verhoudingsgewijs vrij hoog te liggen. Het genoemde optimisme blijkt in dit geval ook in Nederland niet gerechtvaardigd te zijn. Uit een onlangs verricht onderzoek²⁰ onder een groot aantal MOB's, JPD's en Kinderziekenhuizen, blijkt dat adoptiefouders verhoudingsgewijs 3 à 4 keer zo vaak hulp vragen als andere ouders. Nu zijn er reacties te verwachten als: natuurlijk want adoptiefouders zijn zich meer bewust van hun ouderschap²¹ en gaan daarom in geval van moeilijkheden sneller hulp vragen. Daarbij hebben adoptiefouders gemiddeld een hoger opleidingsniveau²² en weten zij beter de wegen te vinden naar de hulpverlenende instanties. De resultaten van dit onderzoek weerleggen met name de eerstgenoemde reactie (sneller hulp invoeren): het blijkt dat er ondanks de ernst van de problemen toch vrij lang gewacht wordt (3 tot 6 jaar).²³ Vijftientig procent van de ouders vraagt zelfs pas om hulp wanneer er echt een crisissituatie is ontstaan. De gemiddeld lange tijd van wachten alvorens deze stap genomen wordt, heeft ook tot gevolg dat de meeste kinderen dan de lagere schoolleeftijd reeds bereikt hebben. Dit ondersteunt eerdere bevindingen dat ouders van adoptiefleuters weinig behoefte aan hulp en nazorg hebben.²⁴

Reeds eerder werd gesteld dat er in de beginperiode een aantal problemen te verwachten zijn, die veelal van voorbijgaande aard blijken; de hulpverlenende instanties geven aan dat meer dan de helft van de ouders vanaf de aankomst van hun kind problemen ondervonden hebben of dat deze na korte tijd - schijnaanpassing - begonnen zijn. Met name betreft het dan de contact- en relatieproblemen. De moeilijkheden, waarmee de instellingen te maken krijgen zijn onder meer:²⁵

- de bovengenoemde relatieproblemen (volledig afwijzen van contact, soms ook lichamelijk);
- het slechts aan kunnen gaan van oppervlakkige relaties;
- soms slechts problemen in de relatie met één bepaalde persoon;
- zich terugtrekken, afzonderen van het gezinsleven;
- het leiden van een geheel eigen/fantasieleven;
- scheidingsangst, zich uitend in zich vastklampen aan de ouders;
- jaloeziereacties, wanneer anderen ook aandacht vragen;
- overdreven aanpassing;
- slaapproblemen, al dan niet gepaard gaande met enuresis, nachtmerries etc.;
- provocerend gedrag; machtsstrijd, ongehoorzaamheid, drift en agressie;
- leer-/concentratie-problemen, angst om te falen, waardoor leerproblemen;
- problemen die te maken hebben met het anders zijn.

Bij vele problemen is gedurende een korte of langere tijd begeleiding en/of behandeling noodzakelijk. Voor de kinderen blijkt vaak een vorm van speltherapie een zeer goede mogelijkheid om het traumatische verleden te verwerken en de weg vrij te maken voor een betere toekomst.²⁶ Maar niet altijd blijkt het mogelijk te zijn de problemen op te lossen en het gezin zodanig op weg te helpen dat zij samen weer verder kunnen. Helaas komt het nogal eens voor dat kinderen tijdelijk of blijvend uit huis geplaatst moeten worden.

20. MOB-onderzoek; tot op dit moment de eerste resultaten weergegeven in twee scripties (zie 23 en 29).

21. Zie 16 en 2.

22. D.B. Baarda en R.A.C. Hoksbergen, *Kenmerken van adoptiefouders in: Opgroeiende adoptiefkinderen*, Deventer, 1980.

23. A.M. Hoogervorst en J.C.A. Brands, *Problemen met adoptiefkinderen*, scriptie MO-B-pedagogiek, 1982.

24. A. Reilink e.a., *Nazorg bij buitenlandse adoptiefkinderen*, doctoraalscriptie, Groningen, 1981.

25. Zie 23.

26. Zie 3.

Mislukte plaatsingen

Uit de tot op dit moment bekende onderzoeken blijkt dat ongeveer 2% van alle plaatsingen uitloopt op een zgn. overplaatsing.²⁷ Dit kan inhouden een plaatsing in een ander gezin, een al dan niet tijdelijke of blijvende plaatsing in een kindertehuis, (therapeutisch) pleeggezin etc. Op zich een triest gebeuren, zowel voor het kind, dat opnieuw een scheiding mee moet maken, als voor de ouders, die het gebeuren als een falen van zichzelf kunnen ervaren. Op dit moment wordt er opnieuw een uitgebreid onderzoek rond dit onderwerp verricht.

Een kind uithuisplaatsen is niet iets dat van de ene op de andere dag gebeurt. Veel ouders doen hun uiterste best een dergelijk besluit tegen te gaan. Uit een voorlopige verwerking van een aantal gegevens van het onderzoek blijkt dat het uiteindelijke besluit meestal genomen wordt na een periode van de meest uiteenlopende tragedies. De tijd die een dermate zwaarwegend besluit in beslag neemt loopt uiteen van 1 tot 72 maanden, waarbij ruim 30% van de ouders meer dan twee jaar nodig heeft om tot deze beslissing te komen. Ook komt uit het onderzoek naar voren dat in ruim 40% van de overplaatsingen het niet tot stand komen van een relatie tussen moeder en kind als belangrijkste reden voor het mislukken gegeven wordt.²⁸

Zoals mijn collega inleider reeds aangaf komen de ouders in geval van een mislukte plaatsing meestal opnieuw in aanraking met de Raden voor de Kinderbescherming. Een aantal overplaatsingen loopt direct via de plaatsende/bij adoptie bemiddelende instantie. Het is van het allergrootste belang dat de diverse instellingen elkaar over en weer op de hoogte stellen van deze overplaatsingen. Dit zal zowel voor de werkwijze van de Raden als voor die van de bemiddelende instanties weer een duidelijke vingerwijzing zijn, dat zij zich op hun werk en methode moeten bezinnen en moeten leren van de gemaakte 'fouten'. Een voorwaarde hierbij is natuurlijk wel dat het duidelijk moet zijn wie bemiddelt en hoe dit gebeurt; een beperking van het aantal bemiddelaars is ook noodzakelijk om op die wijze alle krachten en mogelijkheden te bundelen en te optimaliseren.

Aangezien bij een uithuisplaatsing vrijwel altijd ook een hulpverlenende instantie is betrokken, komen er ook uit het eerder genoemde MOB-onderzoek een aantal opmerkelijke gegevens naar voren:²⁹

- van de onderzoeksgroep is 15% blijvend danwel tijdelijk uithuis geplaatst;
- bij de ondervraagde hulpverleners bestaat de indruk dat de kans op uithuisplaatsing voor adoptiefkinderen groter is dan voor de andere kinderen, waarmee zij in aanraking komen; terwijl de resultaten van hulpverlening veel overeenkomst vertonen;³⁰
- het uithuisplaatsen van een adoptiefkind wordt zelden als de eerste oplossing gezien, maar daartoe wordt pas na lang overleg besloten;
- de kans op uithuisplaatsing is geringer wanneer het kind in het land van herkomst slechts in één kindertehuis heeft gezeten;
- ruim de helft van de kinderen heeft vanaf het begin van hun verblijf in Nederland al problemen gehad;
- verwaarlozing in het land van herkomst lijkt bij het grootste deel van de kinderen een rol te spelen bij het mislukken van de plaatsing;
- naarmate zich meer verschillende problemen voordoen neemt de kans op mislukking toe;

27. Zie 16.

28. Een onderzoek onder een groep Koreaanse kinderen, die overgeplaatst zijn. Doctoraalscriptie, vermoedelijk eind 1982.

29. T. Bakker, *Adoptie: Kom nou ... tòch*, scriptie MO-B-pedagogiek, juni 1982.

30. M. Kösters, *Wat vonden ex-clënten van het MO-B*, doctoraalscriptie december 1982.

- er is geen verschil te constateren tussen het aantal uithuisgeplaatste jongens en meisjes;
- evenals bij een eerder verricht onderzoek³¹ blijkt ook bij deze groep kinderen, dat zij meestal geplaatst waren in een gezin met biologisch eigen kinderen.

Het moet welhaast duidelijk zijn dat een groot deel van het mislukken van een plaatsing samenhangt met de voorgeschiedenis van een kind en de leeftijd waarop het naar Nederland komt. Met andere woorden, welke mogelijkheden zijn er nog voor dit kind om zich hier thuis te gaan voelen en verder te ontwikkelen. Maar ook de adoptiefouders spelen in deze een belangrijke rol; in hoeverre zijn zij in staat een kind dat nog geen enkele of nauwelijks enige 'basic trust' ervaren heeft op te vangen en te helpen de wereld om hem heen te gaan vertrouwen. Naar mijn mening is het niet reëel van ouders zonder meer te verwachten dat zij een dergelijke opgave aankunnen. Wanneer men rekening houdt met de verhoogde risico's die de opvang van dergelijke kinderen met zich meebrengt, dan is het ten eerste de vraag of bij de gezinsonderzoeken het uitgangspunt 'ouders mogen een kind adopteren, tenzij ...' wel gehandhaafd mag blijven.³² Er zijn ook hulpverleners die zover willen gaan dat het 'nee... mits...' zou moeten zijn; met andere woorden niet meer uitgaan van ja adopteren, tenzij er contra-indicaties zijn, maar eerst moet aangetoond kunnen worden dat er aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan.³³

Dit is ook een uiterste; maar het feit dat er plaatsingen niet slagen betekent dat ernstige bezinning noodzakelijk is. Natuurlijk ben ik er mij van bewust dat ouders, die zelf een kind ter wereld willen en kunnen brengen, niet vooraf een soort 'examen' af moeten leggen. Ook ben ik van mening dat kinderloze echtparen, die als grote wens hebben een kind op te voeden, een kans moeten krijgen om een kind op te nemen. Maar bij alle te nemen beslissingen moet het belang van het kind voorop staan.³⁴ Ik denk dat er op dit gebied keuzes gemaakt moeten worden. Mogelijk is het juist een onderscheid te maken tussen mensen, die een baby willen adopteren (al is ook bij adoptiefbabies er geen garantie op een probleemloze ontwikkeling; maar de kans op problemen is kleiner), en mensen die graag de zorg voor een ouder kind op zich willen nemen, waarbij zij dan vooraf kunnen weten dat er meer risico's aan verbonden zijn.

Het opnemen van een ouder adoptiefkind vertoont nog al wat overeenkomst met een pleeggezinplaatsing, met name de therapeutische gezinsverpleging. Onlangs kwamen de deelnemers aan de workshop 'buitenlandse adoptie', tijdens het symposium ter gelegenheid van 25 jaar TGV Groningen, tot de slotsom dat adoptief gezinnen eigenlijk een TGV-status zouden moeten krijgen; d.w.z. aan TGV-normen moeten voldoen.³⁵

Enkele slotopmerkingen

Wanneer het belang van het adoptiefkind voorop gesteld wordt, is het noodzakelijk alle fasen van het adoptiegebeuren kritisch te beschouwen.

Vanaf het allereerste begin zal aan mensen, die overwegen eventueel een buitenlands adoptiefkind in hun gezin op te nemen, zoveel mogelijk objectieve informatie

31. Zie 16.

32. M.J. van Sijl en W. Schellinkhout, *Ja selectie ... nee selectie*, in: *Adoptie van buitenlandse kinderen*, Nijkerk, 1978.

33. Zie 23.

34. Raad voor het Jeugdbeleid, *Kinderen door de achterdeur*, Amsterdam, 1982, Staatsuitgeverij.

35. M. Eijer, *Therapeutische gezinsverpleging*, Maandblad Geestelijke Volksgezondheid, jaargang 35, 4/80.

gegeven moeten worden. Alleen op die manier is een eerlijke besluitvorming mogelijk. Met de aspirant-adoptiefouders zal ook dieper ingegaan moeten worden op hun motieven, allerlei dieperliggende gevoelens en persoonlijke problemen rond de verwerking van kinderloosheid.³⁶ Maar ook informatie over kinderen in het algemeen; en zeer uitgebreid over buitenlandse adoptiefkinderen moet in een vroeg stadium aan hen doorgegeven worden. Van groot belang is dat de Raden voor de Kinderbescherming in nauwe samenwerking met de bemiddelende instanties zich met deze voorlichting bezig houden. Voorts zullen de bemiddelende instanties hun uiterste best moeten doen in de landen van herkomst meer informatie (met name ook persoonlijke gegevens) van de kinderen te achterhalen. Dat is van het allergrootste belang voor de kinderen, waarvan er nog steeds teveel verder moeten leven met een zeer onzeker gevoel over hun voorgeschiedenis.

Vervolgens moet door middel van onderzoek gezocht worden op welke wijze ouders zich het beste op bepaalde gedragingen, achterstanden, problemen etc. kunnen voorbereiden.

Tot slot de begeleiding en nazorg. Daar ontbreekt nog zeer veel aan; de Werkgroep Nazorg³⁷ zal met zeer veel inzet en in een hoog tempo met voorstellen moeten komen. Een streven zou moeten zijn dat de gezinnen, waarin oudere kinderen (met verhoogd risico) geplaatst worden begeleiding krijgen zolang dit voor de opvang van het kind noodzakelijk is. Een verbetering van de voorbereiding, voorlichting en nazorg/begeleiding na de plaatsing zijn in het belang van de buitenlandse kinderen, die in Nederland geadopteerd worden.

MEDEDELINGEN

Verslag lunchbijeenkomst regio Utrecht

Op 21 mei jl. werd de vierde lunchbijeenkomst in de regio Utrecht gehouden en wel bij de Raad voor de Kinderbescherming in Utrecht.

De inleiding werd verzorgd door de heren A. van Montfoort en R. van Rees, beiden werkzaam bij *het sociotherapeutisch instituut de Triangel in Amsterdam*.

De Triangel is een instelling, die gezinnen met ernstige problemen voor een periode van maximaal 6 maanden opneemt.

De heer van Montfoort, groepswerker in de Triangel, vertelt hoe een groep, van 2 of 3 gezinnen een dagelijkse leefgemeenschap vormen met 6 groepswerkers. In de groep wordt door de gezinnen het dagelijks ritme zoveel mogelijk voortgezet. Het werken van de ouder(s) buitenshuis gaat door; de kinderen blijven zo veel mogelijk op dezelfde school. Een moeder is in de Triangel voor een deel ontslagen van haar huishoudelijke taken, die in de probleemsituatie thuis vaak een bijkomende stress-factor vormden.

De heer van Rees, als psycholoog verbonden aan de Triangel, vertelt over het werk van de Psychologische Afdeling (die gezien moet worden als een ondersteuning van het groepswerk), dat kan worden onderverdeeld in:

- gesprekken met de ouders, waarbij getracht wordt met de ouders zelf enigermate hun situatie te diagnosticeren. Dit gebeurt in het eerste gesprek. De verdere gesprekken beperken zich soms tot het volgen van de processen die zich in de individuen afspelen, soms is er sprake van een ondersteuning van deze processen, een enkele maal van een specifiek therapeutisch contact;
- spel diagnostiek en spelbegeleiding van kinderen. Kinderen geven in hun spel uiting aan hun gevoelens en evt. blokkades;

36. Zie 23.

37. Opggericht vanuit SIA.

- bewegingstherapie. Doelstelling van de bewegingstherapie kan zijn het losmaken van bepaalde (onbewuste) gevoelens, het gedoseerd leren uiten of in bepaalde banen leiden daarvan en het kanaliseren van spanningen via het lichaam;
- massage. Door de ontspannende, soms katalyserende werking van massage kan het op gang komen van bepaalde processen eveneens worden bevorderd. Ook de persoonlijke aandacht die op deze wijze aan de individuele cliënt wordt gegeven kan een belangrijke steun betekenen.

Vervolgens kwam er een interessante discussie op gang, waaruit opgemaakt kon worden, dat er belangstelling bestaat voor deze regiobijeenkomsten. Daarom wil ik de leden van de regio Utrecht verzoeken suggesties over evt. onderwerpen en inleiders aan mij te doen toekomen.

M.A.A. Schetters-Dornseiffen,
Prins Bernhardstraat 38,
3981 BP Bunnik.

Verslag regiovergadering Amsterdam

Op 10 juni 1982 werd een lunchvergadering belegd voor de leden van de Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht in de regio Amsterdam. Hanneke van Wijk, als maatschappelijk werkende vanuit het Dercksencentrum betrokken bij de onlangs opgerichte stichting Echtscheidingsoverleg Amsterdam, hield een inleiding over hulpverlening bij scheiding. Enkele punten uit het betoog en de discussie waren:

In de *stichting echtscheidingsoverleg Amsterdam* participeren advocaten, leden van de rechterlijke macht, diverse hulpverleningsorganisaties en de Raad voor de Kinderbescherming. De raad is tijdelijk het correspondentie-adres voor de stichting. Door leden van dit overleg is o.a. een verwijfsboek voor hulpverlening samengesteld, wordt onderzoek gedaan naar mogelijkheden voor coöuderschap en wordt in het algemeen gestreefd naar deskundigheidsbevordering.

Het starten van de zgn. vier-gesprekken door het AKK is van veel belang geweest voor de *hulpverlening bij scheiding*. Deze hulpverlening behelst niet alleen het individueel bijstaan van een persoon door een moeilijke periode, maar richt zich ook op het onderhandelen; er moeten nu eenmaal een aantal zaken geregeld worden.

De hulpverlening richt zich nog teveel op de ouders en naar de mening van mevr. van Wijk te weinig op de minderjarigen. Het is verre van eenvoudig er achter te komen wat de minderjarige wil, o.a. wanneer de bewering van de minderjarige in tegenspraak is met zijn of haar optreden. Een volgend probleem is dat wanneer de mening van de minderjarige bekend is, deze pas gehonoreerd kan worden wanneer de ouder te kennen geeft serieus rekening te zullen houden met de mening van de hulpverlener over de wil van de minderjarige. Een eigen procesvertegenwoordiger voor de minderjarige of een verplichte eenmalige gang naar een hulpverlener leek mevr. van Wijk niet direct noodzakelijk.

Het beeld van de *advocaat in een scheidingszaak* die de conflicten verscherpt door te trachten voor zijn of haar cliënt het onderste uit de kan te halen is onjuist. Als voorwaarde voor hulpverlening hanteert mevr. van Wijk bij verwijzing door een advocaat dat de advocaat van de andere partij achter de verwijzing kan staan. Naar haar mening kan de hulpverlening weinig uitrichten, wanneer de andere advocaat zich verzet tegen de verwijzing. Een des te moeilijker punt is dan in hoeverre de hulpverlener contact moet hebben met de advocaat.

Coöuderschap, te verstaan als een situatie waarbij beide ouders evenveel in te brengen hebben in de praktische opvoeding, stelt hoge eisen aan de ouders. Evenals bij omgangsregelingen dienen bij coöuderschap niet teveel details te worden geregeld. Wel is het wenselijk een regeling af te spreken voor de beslechting van geschillen, bijv. de instelling van een geschillencommissie. Vanuit het notariaat werd opgemerkt dat een gedetailleerde regeling juist problemen m.b.t. de scheiding van de boedel kan voorkomen.

K. Blankman

ZOJUIST VERSCHENEN

Klaassen-Eggens

Huwelijksgoederen- en erfrecht

Tweede gedeelte: **ERFRECHT**

9e druk 1982,
bewerkt door prof. mr. E. A. A. Luijten,
m.m.v. mevr. mr. W. R. Meijer

Zesentwintig jaar zijn verstreken sinds de verschijning van de 8e druk van dit werk. Dit standaardwerk genoot grote faam in de notariële praktijk en bij de studie voor het notariële staatsexamen.

Deze nieuwe druk verschilt in vele opzichten van de voorgaande. Allereerst in technische opzet door de verplaatsing van alle verwijzingen naar literatuur en jurisprudentie naar voetnoten. Verder door een meer overzichtelijke indeling van de stof in hoofdstukken, afdelingen en paragrafen en tenslotte door uitbreiding van inhoudsopgave en registers.

Ook inhoudelijk onderging het boek vele aanpassingen. Zo werden in het wetgevingsproces rond Boek 4 NBW ook de definitieve contouren zichtbaar van de regelingen van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot en van de legitieme portie. Het Ontwerp Invoeringswet (3e gedeelte) bracht op vele punten wijziging in de bestaande tekst van Boek 4. Bij de behandeling van alle onderdelen is het komend recht geschetst zoals dat in Boek 4 NBW gestalte krijgt. In sommige hoofdstukken van het geldende recht was een andere indeling van de stof noodzakelijk; met name bij de behandeling van de boedelscheiding was dit het geval.

Litteratuur en jurisprudentie zijn geheel bijgewerkt.

Een onmisbaar boekwerk bij de studie en in de praktijk!

Omvang 498 pagina's, gebonden f 85,-.

Ook verkrijgbaar via de boekhandel.

W.E.J. Tjeenk Willink bv
Postbus 25, 8000 AA Zwolle, Tel: 05200-11444

Moet u meelesen over de schouder van uw collega?

Waarom wachten tot uw collega het **Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht** ter circulatie aan u doorgeeft? Waarom zou u later dan hij of zij kennis nemen van de artikelen over belangrijke en interessante onderwerpen, de wetgeving, de jurisprudentie, de besprekingen van boeken, tijdschriften en nota's en de mededelingen en preadviezen van de Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht?

NEEM ZELF EEN ABONNEMENT OP HET TIJDSCHRIFT VOOR FAMILIE- EN JEUGDRECHT!

Als onderstaande bestelstrook al door een ander is uitgeknipt, bel dan even op of stuur een brief(kaart) aan:

W.E.J. Tjeenk Willink bv
Postbus 25, 8000 AA Zwolle, Tel: 05200-11444

BESTELSTROOK

In open envelop, zonder postzegel,
zenden aan: W.E.J. Tjeenk Willink bv,
Antwoorder. 165, 8000 VB Zwolle.

Ondergetekende wenst

rechtstreeks* / via boekhandel** _____

..... abt. (388) **Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht** m.i.v. 1 januari 1983
De abonnementsprijs voor 1983 bedraagt ca. f 84,—
(incl. opbergband).

- Ondergetekende is lid van de Vereniging voor Familie- en Jeugdrecht en geniet hierdoor **20% korting** op de abonnementsprijs. Voor 1983 betaalt hij/zij derhalve ca. f 67,— (incl. opbergband).

Naam: _____ Straat: _____

Plaats (met postcode): _____

Functie: _____ Soort bedrijf / instelling: _____

Factuur zenden aan: _____

Datum: _____ Handtekening: _____

Genoemde prijzen zijn incl. BTW en verzendkosten.

* Levering, facturering en incassering: Libresso bv, Deventer. Leveringen en diensten volgens voorwaarden gedeponereerd bij de Arrondissementsrechtbank te Zutphen, onder nummer 129/80 d.d. 22 december 1980.

** Wenst u levering via de boekhandel, dan verzoeken wij u deze strook direct aan uw boekhandelaar te zenden.